

Šikana ve volnočasových zařízeních pro děti a mládež

Nikola Křížková

Bakalářská práce
2020

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE (projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Nikola Křížková**
Osobní číslo: **H17933**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **Kombinovaná**
Téma práce: **Šikana ve volnočasových zařízeních pro děti a mládež**

Zásady pro vypracování

Zpracování referše a studium odborné literatury.
Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti šikany, osobnosti agresora a klimatu domů dětí a mládeže.
Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.
Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníkového šetření.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování bakalářské práce: Tiská/ná/elektronická

Seznam doporučené literatury:

- KOLÁŘ, Michal. Skrytý svět šikanování ve školách. Příčiny, diagnostika a praktická pomoc. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-123-1.
- ŘÍČAN, Pavel. Agresivita a šikana mezi dětmi. Jak dát dětem ve škole pocit bezpečí. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-049-9.
- CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.
- KOLÁŘ, Michal. Nová cesta k léčbě šikany. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-871-5.
- MARTINEK, Zdeněk. Agresivita a kriminalita školní mládeže. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2310-5.

Vedoucí bakalářské práce: doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: 4. října 2019
Termín odevzdání bakalářské práce: 30. dubna 2020

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

I.S.

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 22. ledna 2020

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užit své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použítou literaturu jsem citoval.
V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 14. 4. 2020

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47a Zveřejňování závěrečných prací

²⁾ Vysoká škola nevolitelně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výkladů obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpisy vysoké školy.

(2) Dizertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být již nejméně pět pracovních dní před konáním obhajoby zveřejněny k nahlédnutí veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výtisky, opisy nebo reprodukční.

(3) Písní, že odevzdaná práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nepatřuje škola nebo školství či vzdělávací zařízení, může-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořit učitel nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školství či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školství či vzdělávací zařízení mají na obvyklých podmínkách práce na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor školního díla udělit svolení bez vědního dílu, mohou se tyto osoby domáhat náhradní chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 nemá nedotčeno.

(2) Nemá-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licencii, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školství či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školství či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělků jiná dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licencii podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložil, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přiměřeně k výši výdělků dosaženého školou nebo školství či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Ve své práci se budu zabývat bolestivým a stále se opakujícím a zkoumaným tématem, šikanou. Zaměřím se na šikanu ve volnočasových kroužcích. V domovech dětí a mládeže, ve střediscích volného času a ve sportovních kroužcích. Vyskytuje se vlastně šikana ve skupinách, kde mají děti společné zájmy? Na tuto otázku se pokusím odpovědět výsledkem výzkumu v praktické části této bakalářské práce, který je tvořen jak kvantitativně, tak kvalitativně.

Klíčová slova: šikana, agresor, oběť, volný čas

ABSTRACT

My thesis deal with a painful and continuously repetitive and researched subject, bullying. I focus on bullying in groups for leisure activities. In Children's homes, in leisure centres and sports clubs. Does bullying occur in groups, where children have the same interests? I try to answer this question by the result of research, described in the practical part of this bachelor thesis, both quantitative and qualitative.

Keywords: bullying, aggressor, victim, leisure

Mé velké poděkování patří vedoucímu práce, panu doc. Mgr. Jakubu Hladíkovi, Ph.D. za trpělivost, vždy velmi rychlou zpětnou vazbu a cenné rady. A poděkování patří také mé mamince, díky jejíž podpoře jsem se dostala až sem.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

„Teď, když jsme se naučili létat v povětří jako ptáci a potápět se jako ryby, zbývá nám už jen jediné - naučit se žít na zemi jako lidé.“

G. B. Shaw

OBSAH

ÚVOD.....	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 CHOROBA ŠIKANOVÁNÍ	12
1.1 ŠIKANA - ZVLÁŠTNÍ DRUH AGRESE	12
1.2 CO JE ŠIKANOVÁNÍ	13
1.3 DEFINICE ŠIKANY	15
1.4 ŠIKANA DŘÍVE A DNES	16
1.5 ZLO, ČI DOBRO, ŠIKANOVÁNÍ NEBO ŠKÁDLENÍ.....	17
2 TYPOLOGIE AGRESORŮ A OBĚTÍ, VAROVNÁ MÍSTA ŠIKANY, VAROVNÉ SIGNÁLY A CO LZE DĚLAT?	19
2.1 TYPOLOGIE AGRESORŮ	19
2.2 TYPOLOGIE OBĚTÍ.....	21
2.3 VAROVNÁ MÍSTA ŠIKANY	24
2.4 VAROVNÉ SIGNÁLY	25
2.5 CO LZE DĚLAT?	27
2.6 LEGISLATIVA.....	27
3 VÝVOJOVÉ STUPNĚ ŠIKANOVÁNÍ.....	29
3.1 PRVNÍ STADIUM: ZROD OSTRAKISMU	29
3.2 DRUHÉ STADIUM: FYZICKÁ AGRESE A PŘITVRZOVÁNÍ MANIPULACE.....	29
3.3 TŘETÍ STADIUM: KLÍČOVÝ MOMENT - VYTVOŘENÍ JÁDRA	30
3.4 ČTVRTÉ STADIUM: VĚTŠINA PŘIJÍMÁ NORMY AGRESORŮ	31
3.5 PÁTÉ STADIUM: TOTALITA NEBOLI DOKONALÁ ŠIKANA.....	31
4 PREVENCE ŠIKANY, VOLNÝ ČAS A TVOŘIVOST	33
4.1 ZÁSADNÍ OBRAT SITUACE.....	33
4.2 INSPIRACE PREVENCE ZE ZAHRANIČÍ	34
4.3 CO JE VOLNÝ ČAS?	34
4.3.1 Pedagogika volného času	35
4.4 TVOŘIVOST	36
II PRAKTICKÁ ČÁST	37
5 VÝZKUMNÁ ČÁST	38
5.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM A JEHO POJETÍ.....	38
5.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	39
5.3 VÝZKUMNÉ CÍLE	39
5.4 METODA SBĚRU DAT	39

5.5	VÝZKUMNÝ SOUBOR	40
5.6	ANALÝZA A INTERPRETACE DAT	42
5.7	PROBLÉMY A RIZIKA VÝZKUMU	43
6	VÝSLEDKY VÝZKUMU	44
6.1	VÝSLEDKY KVANTITATIVNÍHO VÝZKUMU	44
6.1.1	Spokojenost v kroužku, obsazenost v kroužku, vedoucí kroužku.....	45
6.1.2	Agresor, oběť	45
6.1.3	Opora	46
6.2	VÝSLEDKY KVALITATIVNÍHO VÝZKUMU	47
6.2.1	Kategorie	47
6.2.2	Shrnutí	53
7	SHRUTÍ VÝSLEDKŮ KVANTITATIVNÍHO A KVALITATIVNÍHO VÝZKUMU	55
	ZÁVĚR	56
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	57
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	59
	SEZNAM OBRÁZKŮ	60
	SEZNAM TABULEK.....	61
	SEZNAM PŘÍLOH.....	62

ÚVOD

Tato bakalářská práce se zabývá bolestivým a často diskutovaným tématem - šikanou. Jak cituje autor Matthews (2015, s. 22) ve své knize Stop šikaně! oběť z USA: „*Nechci zemřít, ale je to jediný způsob, jak tu bolest ukončit.*“ Je samozřejmé, že dítě, které je šikanované, neuvažuje jasně, proto je velmi důležité rozpoznat signály, které dítě vysílá a věnovat mu maximální pozornost.

V první kapitole, tzv. úvodní, zasvětime čtenáře do definic šikany, nabídneme, jak tuto problematiku popisují významní čeští autoři a pedagogové.

Jak je zmíněno výše, děti vysílají varovné signály, protože se většina z nich s touto problematikou nerada svěřuje. Varovnými signály se zabýváme spolu s varovnými místy výskytu šikany. Co lze při zjištění šikany dělat a jaká legislativa je na tuto problematiku platná nám odhalí druhá kapitola.

Šikana nemá jen jednu fázi. Jde o určitý vývoj. O vývojových stupních této choroby se zabývá kapitola třetí.

Jak proti šikaně bojovat a jestli je to vůbec možné nám přiblíží kapitola čtvrtá. V ní se zmiňujeme i o opatřeních, která zavedly okolní státy a ze kterých bychom mohli čerpat inspiraci. Výzkum bakalářské práce byl prováděn ve volnočasových zařízeních. Je tedy nutné v této kapitole zmínit volný čas, pedagogiku volného času a tvořivost, která je nedílnou součástí činnosti ve volném čase.

Pátá kapitola otvírá praktickou část této práce. Tato kapitola nám má objasnit co zkoumáme a jakým způsobem to zkoumáme.

Šestá kapitola prezentuje výsledky kvantitativního a kvalitativního výzkumu.

V konečné sedmé kapitole jsou poznatky, které jsme při zkoumání zjistili, doplněny o fakta z literatury, tzv. shrnutí.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 CHOROBA ŠIKANOVÁNÍ

Podle Koláře (2001) je šikanování všudypřítomné. Člověka může doprovázet celý život. Šikana podle Koláře začíná již v rodině mezi sourozenci, pokračuje ve školce a v dalších školách. Je přítomna v zájmových skupinách, na vojně, v zaměstnání, také v partnerských vztazích, v nemocnicích, jako příklad autor uvádí psychiatrie, vyskytuje se také mezi nájemníky domu a může končit třeba týráním seniorů v rodině nebo v domovech seniorů. (Kolář, Bolest šikanování, 2001, s. 17)

Šikanu nestačí potírat, nestačí ji ani odsuzovat. Dle Autora Říčana (1995) je především třeba jí rozumět. Neznáme a ani neexistuje nějaký jednotný, vždy použitelný, vyčerpávající recept, jak na ni, co s ní. Každá třída, každá škola a každý případ šikany je trochu jiný a pokaždé vyžaduje jiný přístup a postup. Každá oběť šikany i každý agresor, který šikanu páchá jsou jedinečnou osobností.

Porozumět něčemu tak složitému, jako je lidské jednání, často vyžaduje ohlédnout se do historie a položit si otázku, jak moc se liší náš způsob života od toho, jak žili naši pradědové, jaký měli vztah k násilí, jakými obrannými prostředky se mu bránili atd. Je potřeba podívat se i očima sociologa: Jaké konflikty nejspíše nastanou mezi příslušníky různých sociálních vrstev a jak je můžeme vyřešit? Jaképak předsudky bývají příčinou napětí mezi lidmi? A například psychologa se zeptáme, jak je možné, že lidé dokážou být k sobě tak krutí. Naše úvahy se musí rozvíjet různými směry, i když téma zůstává totožné - agrese silných vůči slabším. (Říčan, Agresivita a šikana mezi dětmi, 1995, s. 11)

1.1 Šikana - zvláštní druh agrese

Podle Říčana a Janošové (2010) je agrese – stejně jako většina ostatního lidského chování, tedy například jako tanec, hra na kytaru nebo vaření – naučená, tzn., že si ji osvojujeme na základě nějakých zkušeností. Člověk jedná agresivně i pro to, že zjistil, že se mu to vyplácí. Pro příklad - možnost zmocnit se agresí žádaného předmětu nebo si vynutit služby od druhých, na kterých nám záleží. Agresivnímu jednání se tímto způsobem učíme vlastně již od malička, na základě vlastních zkušeností, to jest, když sami máme úspěch - třeba se násilím něčeho zmocníme. Jednání, které je odměňováno, se rádo opakuje. To funguje u člověka stejně jako u opice nebo psa. Například v televizi je často agresor, a to i zločinec, vítězí, a je dokonce tak či onak oslavován. Není divu, že dítě takové jednání napodobuje. Zvláště účinnou „školou“ agrese bývá, když je dítě doma krutě trestáno, nebo i bezdůvodně týráno a vidí, s jakým uspokojením přítomní rodiče prosazují svou moc.

Z dítěte se stává vysoce agresivní člověk postupně, a to tak, že si pamatuje způsoby svého vlastního jednání, které vedou k úspěchu. Když dítě například uhodí sourozence, který mu nechce dát bonbon, a skutečně se tak bonbonu zmocní (a užije si ho, to je důležité, to je ten hlavní úspěch!), tak si tento způsob jednání uloží do své paměti pro příští použití. Z těchto úspěšných způsobů jednání si pomalu vytváří takovou zásobárnu jednotlivých „scénářů“ pro další různé situace. Když jako rodičové dopustíme, aby mělo dítě úspěch se svým agresivním chováním, vytvoří si mnoho agresivních scénářů. Další agresivní scénáře si vytváří podle toho, co vidí kolem sebe - hlavně v rodině, ale také ve školce a samozřejmě na obrazovce, před kterou tráví několik hodin denně. Svoje scénáře si dítě stále procvičuje, jednak když se podle nich řídí v praktickém životě, jednak ve fantazii a ve hře. (Říčan, Janošová, Jak na šikanu, 2010, s. 39 - 43).

Autorka Prekopová ve své knize Malý tyran uvádí, že agresivita se u dětí začíná projevovat až od 80. let. Mezi problémovými dětmi do té doby převažovaly děti úzkostné, neschopné, „otloukákové“ a „obětí beránci“. Děti agresivní jsou nešťastné, jsou chycené ve své vlastní moci. Mohou sice všechno brát, ale nemohou sami nic dávat. A tak jim uniká prožitek z lásky, která se skládá z vyváženého vztahu mezi dáváním a dostáváním. (Prekopová, Malý tyran, 1993, s. 11 - 12)

1.2 Co je šikanování

Autorka Elliotová (1995) uvádí, že ve fyzickém smyslu může šikanování znamenat třeba jen pošťuchování do nějakého jiného dítěte, ale i jeho strkání do něj, bití, kopání, postrkování až po údery nějakým předmětem. Známe případy, kdy agresorské party hodily oběť svého počínání do řeky nebo do rybníka, spouštěly ji hlavou do toaletní mísy, zastrkávaly jí do těla nějaké předměty, shazovaly ze schodů, zamykaly na záchod, případně takovému nešťastnému dítěti uvázali plastický sáček na hlavu. Někdy mohou takoví trýznitelé sáhnout dokonce i po zbrani. Jindy bývají terčem jejich zlomyslných kousků předměty ve vlastnictví vyhlédnuté oběti: tak třeba se rozhodou oběti zničit výsledek jeho práce ve škole, pomalovat mu brýle nesmyvatelnými barvami, poškodit kolo, roztrhat ošacení nebo propíchnout pláště u bicyklu, pomazat knihy výkaly, případně mu skrýt nějaké jeho osobní věci. V některých případech si parta tyranů vybrala na mušku dívku, kterou pak vysvlékla z ošacení donaha a ponižila ji tak, že se pokusila o sebevraždu. Takových činů se dopouštějí jak party kluků, tak i party smíšené, kde figurují chlapeci i dívky.

Stejně devastující vliv mají na děti a dospívající i slovní urážky. Agresoři oslovují oběti nejrůznějšími jmény (nezřídka se sexuálním podtextem), křídou si o nich píší ve třídě na tabuli nebo po zdech kreslí velice hanlivé a zesměšňující obrazce či nápisy. Takové děti si od agresorů musejí nezřídka vyslechnout, jak hloupé a ošklivé jsou, musejí snášet výsměch, ústrky, dívat se, jak si na ně ti druzí ukazují prstem a trefují se do nich různými nemístnými žerty. Jedné dívence ve škole spolužáci řekli, že je tak špinavá, až zapáchá, což byl důvod, proč se pak nepřestávala mýt. Další dívka si ještě předtím, než spáchala sebevraždu, poznamenala do svého diáře, že nenávidí celý svůj život. S takovým verbálním ponižováním není jen snadné se vypořádat, ale je i obtížné s ním skoncovat - původci takového jednání své kousky totiž popírají a uvádějí, že si vše oběť vymyslela, že ji nijak slovně neuráželi, nebo popírají, že by něco takového o oběti napsali. Jelikož zde nejsou žádné doličné předměty v podobě očividných modřin, nelze šikanování tohoto druhu lehce dokázat, nejsou-li zrovna pachatele dopadeni při činu. A to je důvod, proč je tak těžké.

Za šikanováním může být skryt i rasový motiv. Dítě se pak stane terčem posměšků, jen kvůli svému odlišnému rasovému původu. (Elliottová, Jak ochránit své dítě, 1995, s. 83 - 84)

Brutální způsoby šikanování se jistě bolestivě dotknou každého ze zúčastněných a nikdo nebude mít problém s jejich označením. Potíž však je v tom, že nejsou vidět, protože se dějí v nepřítomnosti pedagoga.

Méně nápadné signály (kanadské žerty, ponižující přezdívky, smích při neúspěchu) bychom neměli podceňovat a vždy bychom je měli prověřit. V této situaci zpravidla bývá problém v tom, že toto šikanování není možné zjistit přímo, prostým dotázaním toho kterého žáka. Je zde potřebná odborná diagnostika a je nutné, abychom si našli čas alespoň na přátelský a povzbuzující rozhovor.

Pro rozpoznání šikanování je potřebné umět odlišit jiné typy agresí. Toto rozpoznání je velmi důležité pro první orientaci a především pro nápravu. (Kolář, Skrytý svět šikanování ve školách, 1997, s. 24)

1.3 Definice šikany

Šikana je ubližování někomu, jak uvádí autoři Říčan, Janošová (2010) ve své publikaci, kdo se nemůže nebo se nedovede bránit. V širším slova smyslu mluvíme o šikaně tehdy, když jde o jednání opakované, ve velmi závažných případech označujeme za šikanu i jednání jednorázové, pokud hrozí opakování. (Říčan, Janošová, Jak na šikanu, 2010, s. 21)

Pojem šikana zavedl statečný pražský psychiatr Petr Příhoda, který jako první u nás před listopadem 1989 veřejně promluvil o tom, o čem mnozí věděli, ale mlčeli, protože to bylo tabu – v socialistické armádě se existence něčeho takového nesměla přiznat. (Říčan, Agresivita a šikana mezi dětmi, 1995, s. 25)

Tento pojem je např. ve slovníku cizích slov (Klimeš, 1998, s. 766) definována jako hovorový výraz pro zlomyslné obtěžování, týrání, sužování, sekýrování, pronásledování.

V právní praxi bývá pojem šikana používán jako synonymum pro úmyslné jednání, které je namířené proti jinému subjektu a které útočí na jeho lidskou důstojnost. Není důležité, zda k němu dochází verbálními útoky či fyzickým násilím. Rozhodující je, že se to děje úmyslně. (Kolář, Skrytý svět šikanování ve školách, 1997, s. 118)

V akademickém slovníku cizích slov je šikanování definováno jako „hovorový výraz pro pronásledování, záměrné zbytečné obtěžování, nespravedlivé obviňování, trestání, týrání“. (Petráčková, Kraus, Akademický slovník cizích slov, 1995, s. 771)

Za šikanu označíme jaké konkrétní ubližování? Obyčejně rozlišujeme šikanu přímou a nepřímou.

Přímá šikana je velmi obšírná. Spočívá:

- v násilí všeho druhu: působení bolesti bodáním, pálením, bitím, kopáním, atd., ponižující tělesná manipulace obnažováním, nucením sníst nebo vypít něco odporného, poškozování a braní osobních věcí - oblečení, školních potřeb, jídla, peněz, atd., tedy chování, jež zákon označuje a trestá jako loupež,
- ve slovním napadání posměchem, narážkami, urážením postiženého a jeho rodiny,
- v zotročování, kdy je oběť šikany bitím či hrozbami donucena konat něco ponižujícího nebo zakázaného, např. posluhovat svým „pánům“, ukrást pro ně něco v obchodě, nebo dokonce pro jejich zábavu skopat jiného žáka.

Nepřímá šikana spočívá:

- v sociální izolaci spolužáka, kterého druzí neberou na vědomí, se kterým se nemluví, je vylučován z činností skupiny, atd. Tato forma, používaná častěji dívkami, je někdy trýznivější než přímá šikana. Dítě se zoufale snaží zavděčit a přizpůsobit, může například začít zlobit a lajdat, jen aby tak projevilo solidaritu se „stádem“ a zavděčilo se, ale jen se víc zesměšňuje a v očích třídy ztrácí prestiž.

Šikana nepřímá se často kombinuje s šikanou přímou, začátek může být jak v přímé, tak nepřímé variantě.

Pro definici šikany je zásadní nemožnost či neschopnost obrany. Může být dána nějakým handicapem postiženého, jeho nešikovností a tělesnou slabostí, případně invaliditou, opožděním rozumovým vývojem, neurotickou plachostí – a nebo prostě tím, že agresorů je několik a postiženého snadno přemohou. (Říčan, Janošová, Jak na šikanu, 2010, s. 21 - 22)

Říčan uvádí (1995), že slovo šikana pochází z francouzského slova *chicane*, což doslovně znamená zlomyslné obtěžování, sužování, týrání, pronásledování, byrokratické lpění na liteře předpisů, například vůči podřízeným nebo vůči občanům, od nichž šikanující úředníci zbytečně vyžadují nová a nová potvrzení a razítka, nechávají je pro nic za nic čekat, atd. (Říčan, Agresivita a šikana mezi dětmi, 1995, s. 25)

1.4 Šikana dříve a dnes

Autor Říčan (1995) ve své knize uvádí, že šikana ve škole je jistě stejně stará jako škola sama. Děti by nebyly dětmi, kdyby silnější nikdy neubližovaly slabším. Zlomyslnost a krutost jsou lidské nectnosti od pradávna. Nás ovšem především zajímá, zda a jak šikany přibývalo (opačný směr vývoje, ubývání, nikoho ani nenapadne předpokládat) v posledních několika desetiletích.

K dispozici by musely být srovnatelné číselné údaje z minulosti a současnosti pro přesnou odpověď, ty ale samozřejmě získat nemůžeme. Všechno, co máme jsou jen dohady a odhady. Když se ptáme starších lidí, z velká většiny nikdo nic takového nepamatuje. Silní jedinci samozřejmě ubližovali slabým jedincům vždycky, ale ve škole byla rozhodně mnohem přísnější kázeň. Děti si nemohly vůči učitelům dovolit ani zlomek toho, co si dovolí dnes.

Ve starých internátních školách britského impéria bývala šikana častá a tuhá. Mladší chlapci tam bývali podřízeni starším, museli jim posluhovat (jako u nás na vojně - bažanti mazákům) a bývali ponižováni, bití a jinak trýznění.

V posledních desetiletích agresivita mládeže a dětí celkově stoupá, jak můžeme dohledat například ve statistikách násilných trestních činů. Můžeme tedy rozumě předpokládat, že šikany přibývá stejně jako jiné agrese. Autoři také upozorňují na nový jev, který je značně znepokojuje – krutost bez prožitku vzteku či nenávisti i bez sadistického uspokojení, takzvané nemotivované násilí. Dívka je například kopána do břicha chlapcem, kterého skoro ani nezná a nic by proti ní neměl mít, prostě jen tak. Podle jednoho amerického výzkumu udalo 25% dětí strach ze šikany jako jedno ze svých nejvýznamnějších obav souvisejících se školou. (Říčan, Agresivita a šikana mezi dětmi, 1995, s. 16 - 17)

1.5 Zlo, či dobro, šikanování nebo škádlení

Autor (Kolář, 2011) načrtává obecný rozdíl mezi šikanováním a škádlením. Uvádí, že oba tyto fenomény jsou mimořádně komplikované. Při škádlení se očekává, že to bude zábava pro obě zúčastněné strany. Ale když je zřejmé, že ten druhý to jako legraci nebere, že je nějakým způsobem zraněný či ublížený, pak iniciátor škádlení pocítuje lítost a omluví se za své chování. U šikany je to obráceně. Agresor vědomě chce druhému ublížit, chce mu způsobit bolest. A má z toho radost. V žádném případě se oběti za své chování neomluví ba naopak své chování opakuje ve vyšší a vyšší míře.

Když někdo někoho škádlí a druhá strana mu jasně řekne, aby toho nechal, vtípalék tuto skutečnost musí respektovat. Pokud se tomu tak nestane, jedná se o porušení práv druhého člověka. A to má již k šikanování velmi blízko. Naše práva končí tam, kde začínají práva druhé osoby.

Škádlení může být nepříjemné a bolet, ale není jednostranné. Ten, komu se vzniklá situace nelíbí, se může účinně bránit, protože nemá pocit bezmoci. Podstatné v této situaci je, že si aktéři mohou vyměnit role a když se to pro ně stane neúnosné, mohou ze škádlení i vystoupit. Třeba pomocí formulace - tohle se mi nelíbí, tohle už nedělej.

Dítě je po škádlení většinou uvolněné, radostné a celkově v pohodě. Může být i naštvané a vzrušené, ale necítí však ponížení a stud, není zraněné. Možné bolesti břicha, pomýšlení na sebevraždu a strach ze školy nemají se škádlením už nic společného.

Pokud budeme hledat pravdu, zda se jedná o škádlení či šikanu, je užitečné posoudit podezřelé chování podle záměru, motivu, citlivosti, postoje, práv a svobody, zranitelnosti, důstojnosti a emočního stavu. (Kolář, Nová cesta k léčbě šikany, 2011, s. 62 - 64)

2 TYPOLOGIE AGRESORŮ A OBĚTÍ, VAROVNÁ MÍSTA ŠIKANY, VAROVNÉ SIGNÁLY A CO LZE DĚLAT?

2.1 Typologie agresorů

Za agresora (toho, kdo šikanuje) označujeme takové dítě, které velmi často někoho obtěžuje nebo týrá, a to buď fyzicky, nebo slovně. Agresory bývají převážně chlapci, ovšem dívky nejsou výjimkou. K tomu, že se z dítěte stane agresor, nepřikládáme jen jednu příčinu. Autoři (Martin, Waltmanová-Greenwoodová - ed., 1997) uvádějí některé z příčin.

- Povaha, založení dítěte.
- Rodinné prostředí, kde jeden z rodičů neustále vystupuje agresivně a prosazuje tak svou vůli vůči ostatním členům rodiny.
- Nedostatečná péče a výchova.
- Kruté tělesné týrání. Je-li dítě často trestáno fyzickým bitím, učí se tím, že je v naprostém pořádku, když větší a silnější lidé týrají lidi slabší, menší.
- Nízké sebeocenení. Děti, které o sobě většinou neslyší pozitivní výroky, přirozeně ani samy sebe příliš vysoko nehodnotí. Vidí svět jako nepřátelské cosi. Na nepřátelské okolí tím pádem preventivně útočí.

(Martin, Waltmanová-Greenwoodová, ed., Jak řešit problémy dětí se školou, 1997, s. 248 - 249)

Velmi často si klademe zásadní otázku, proč se dítě stane agresorem, co ho vede k tomu, že záměrně a často brutálně někomu ubližuje. Martínek (2009) si myslí, že základní příčina se nachází vždy v rodině. Nesetkal se ve své praxi s případem, kdy by bylo v rodinné atmosféře u agresora všechno v pořádku. V podstatě můžeme vytyčit několik typů agresorů.

Agresor jemný, kultivovaný – tento jedinec se k dospělým lidem a především k učitelům chová velice slušně, je vždy nápomocen a v očích vyučujících se mnohdy stává sociometrickou hvězdou třídy. Jakmile učitel třídu opustí, spouští výše uvedený jedinec poměrně tvrdou šikanu, nikdy ale není na neubližování oběti sám. Většinou stojí v pozadí jako „šedá eminence“, má své posluhovače, kteří plní jeho příkazy. Pokud dojde na vyšetřování šikany, staví se do pozice: „Já nic, to všechno oni“. Co se týče rodin těchto

agresorů, panuje v nich velice tvrdá výchova, dítě je doma pod neustálým dohledem a „komandem“, musí plnit příkazy rodičů, jeho svobodná vůle je do jisté míry pošlapána. Dítě opět prožívá stav zvýšeného napětí, které musí někde kompenzovat.

Agresor hrubý, fyzický – zde mluvíme o jedinci, který k týrání své oběti používá fyzické převahy a síly. Intelektová úroveň fyzických agresorů se většinou pohybuje v pásmu lehké subnormy (není to však pravidlem). Oběti jsou často mláceny, páleny, škrceny. Agresor má radost z jejich fyzického utrpení. Tito agresori většinou zažívají to samé chování na vlastní kůži doma od svých rodičů. Za prohřešky bývá velice tvrdě trestán.

Agresor srandista – taktéž osoba, která je k vyučujícím poměrně příjemná. Tento jedinec si nepřipouští žádnou zodpovědnost a žádné starosti. Můžeme říct, že se snaží životem proplouvat bez výraznějších překážek, a pokud se nějaká objeví, obchází ji, málokdy ji chce vyřešit. Dokáže do mnohdy nudných hodin v pravém okamžiku pronést vtip, který všechny pobaví. Pro srandistu je všechno jenom zábava. Pokud se stane, že vyučující přijde do třídy a on zrovna na někom páchá šikanu, okamžitě se brání slovy: „Pane učitelí, vždyť tohle je jenom sranda“.

Rodina, ze které tento jedinec pochází, je většinou rovněž volnomyšlenkářská. Rodiče takového agresora vychovávají stylem: „Hlavně si z ničeho nedělej hlavu.“ Učitel je pro ně naprosto nutné zlo. Hranice této výchovy jsou zcela bezbřehé a nejasné.

Agresor praktikující ekonomickou šikanu – popisujeme jedince, jejichž rodina ve výchově preferuje nadbytek materiálních věcí. Rodiče svého potomka maximálně podporují, chtějí, aby byl co nejlepší za každou cenu. Každou novinku musí ihned vlastnit, aby ve společnosti nezaostával. Od rodičů jim však chybí citové zázemí a opravdové rodičovské souznění. Rodiče jim neumožňují zažít stav, kdy musí po něčem dlouhou dobu toužit. Velice těžko se naučí vážit si mezilidských vztahů, pokud se nenaučí vážit si materiálních věcí.

Jak bylo výše zmíněno, rodiče agresora mají významný podíl na chování svého dítěte. Proto je spolupráce s nimi ze strany školy naprosto nezbytná (i když komplikovaná a často svízelná). (Martínek, Agresivita a kriminalita školní mládeže, 2009, s. 136 – 138)

Jak je jistě zřejmé, agresorní jedinci mohou být velmi různorodí – od hrubého až po velmi slušného a kultivovaného jedince, o to složitější je jeho identifikace. Fieldová uvádí vodítka, podle kterých lze agresora odhalit:

- snaží se ovládat druhé, rozkazovat jim a manipulovat s nimi,
- má minimální emocionální citění,
- terorizuje sourozence a rodiče,
- má o sobě vysoké mínění,
- jeho školní prospěch a chování ve škole se zhoršují,
- odmítá odpovědnost za své chování a svaluje vinu na druhé.

(Fieldová, Jak se bránit šikaně, praktický rádce pro děti, rodiče, učitele, 2009, s. 36)

Typické vlastnosti většiny agresorů shrnuje Vaníčková v profilu agresora (Vaníčková, 2002)

- fyzicky silný jedinec
- touha po dominantnosti a touha ovládat druhé
- má uspokojení z moci nad druhými
- je sebejistý
- prosazuje jen sebe a své názory
- je egoistický
- prošel si již kázeňskými přestupky

(Vaníčková, Cesta za poznáním šikany, šikana mezi dětmi, 2002, s. 6)

2.2 Typologie obětí

Co dovedeme říci o obětech šikany? Jaké jsou, čím se liší od ostatních dětí, jakou mají povahu, z jakých rodin pocházejí? (Říčan, 1995)

Většina dětí, které se staly obětí šikany, je prostě a jednoduše nešťastná. Těmito oběťmi se dle autorky (Elliottová, 1995) často stávají jemní, inteligentní a kreativní jedinci ze slušných rodin. Nejsou to žádní rváči, ani děti se sklony k násilí. Pravou příčinou nejsou žádné vnější charakteristické znaky, jak autorka například uvádí - malá nebo příliš vysoká postava, barva pleti, brýle či vady řeči, ač to někdy sám šikanující uvádí jako příčinu svého

jednání. Ten si vždy na své oběti totiž něco najde, v podstatě mu bude vyhovovat jakékoli dítě, jestliže jej bude mít zcela pod kontrolou. (Elliottová, Jak ochránit své dítě, 1995, s. 90)

Informace, které zatím máme a známe, se týkají především chlapců. Dívčí oběti, stejně jako dívčí agresorky, jsou mnohem méně prozkoumány. Ví se jen, že šikanující děvčata bývají krutá ke svým vlastním dětem (Říčan, 1995, s.38)

Nejdříve autor (Říčan, 1995) uvádí, že nejdůležitější je si říci, že oběti šikany se může stát prakticky každý. Šikana hrozí oběti (dítěti), které přijde do sehraného kolektivu jako nové. Není vzácnost, že se dítě stane středobodem nepřátelství skupiny pro nějakou svou přednost. Dítě může být příliš zralé, přemýšlivé a uvědomělé na infantilní skopičiny svých vrstevníků. Děti se ale stávají častěji terčem tohoto druhu agrese pro nějaký handicap. Často trpí celé týdny, měsíce, léta a to i když změní prostředí například přestěhováním, v novém prostředí si je šikana opět "najde".

Zkoumalo se, jak velkou roli hraje viditelná odlišnost dítěte, a rysy v jeho vzhledu, např. zrzavé vlasy, obezita, vzhledová vada, apod. Agresoři totiž svůj útok zdůvodňují něčím takovým, ale skutečná souvislost je mnohem slabší, než se obvykle myslí.

Rasová odlišnost, především barva pleti, je v šikaně samozřejmě jedním z nejdůležitějších faktorů. Nemáme šanci se vyhnout pojmu rasově motivované šikany, jestliže je žák nebo skupinka žáků opakovaně bezbrannou obětí šikany, nikoli při rasově motivovaných jednorázových střetech.

Děti, které spadají do rizikových skupin, jsou různým způsobem handicapované. Jak autor zaznamenal (Říčan, 1995) případ čtrnáctileté žákyně 7. ročníku, Dany. Dana byla tichá, neprůbojná. Její rodiče se rozvedli, otec holduje alkoholu, matka byla léčena s určitými problémy na psychiatrii. Tato dívka má katastrofální výsledky jak v matematice, českém jazyku, tak i v dějepisu, či zeměpisu. Dana dosud nezná hodiny a vyjádření času, nebyla ale přeřazena do zvláštní školy. Není pak divu, že tato dívka je středem posměšků a ostatní děti k ní mají přezíravý postoj a odstrkují ji. (Říčan, Agresivita a šikana mezi dětmi, 1995, s. 34 - 37)

Újmu si z šikanujícího chování odnáší oběť, jak tvrdí ve své knize Martínek (2009) a to nejen na těle, ale i na duši. Rodiče obětí často však nepřemýšlejí o tom, proč se právě jejich dítě stalo obětí šikany. Oběti se rovněž dají zařadit do určitých typů:

- *oběť na první pohled* – jedná se o děti, které sami o sobě vysílají do okolí signál slabosti. Jejich fyziogmomie je nápadná – jsou slabé, mívají zvláštní barvu vlasů, na svém obličejí zrcadlí slabost, bojácnost. Ve třídě se neumí usadit, často sedí zamlklé, osamocené. Stanou-li se terčem počátečních legráček, neumí se bránit – utečou, rozpláčou se, někdy ale pouze zuří a vztekají se, což třídu ještě více k legráčkám povzbudí. Často se jedná o děti, které jsou od raného věku nadměrně ochraňovány.

- *oběti setrvávající dlouhou dobu pod ochrannými křídly matek nebo babiček* – rodiče těchto dětí (především matky a babičky) si nedokážou připustit, že jejich ratolest dozrává do určité fáze svého vývoje a stává se samostatným. Tyto „vychovatelky“ v nich pořád vidí malé nesamostatné dítě, za které musí všechno vyřizovat a musí mít nad nimi dohled.

- *handicapované děti* – velmi snadné oběti. V současné době školství hodně volá po integraci postižených dětí do základních škol. Proti tomuto trendu nelze nic namítat, zdravá společnost si musí uvědomit, že mezi námi žijí jedinci, kteří neměli to štěstí, aby jejich zdraví bylo zachováno. A naopak i postižený jedinec, pokud se chce zařadit do života dobře, se musí naučit žít do jisté míry samostatně mezi zdravou populací. Má-li být integrace handicapovaného jedince dobře ošetřena, musí učitel vědět, jaké základní potřeby dané postižení obnáší.

- *učitelské děti* – jedny z nejčastějších obětí. Pozice učitelského dítěte je zde nevýhodná hned z několika úhlů pohledu. To, co projde ostatním dětem, jemu nikdy neprojde – otec či matka učitelé jsou přímo u zdroje informací a jejich kolegové je někdy s radostí informují, jak se jejich syn či dcera v jeho rodině chovali.

Záleží na každém rodiči a dítěti individuálně, jakou strategii pro řešení šikany zvolí. Zde neexistuje žádný univerzální postup, který by byl použitelný ve všech případech šikany. Rodič musí zastávat pro dítě pocit bezpečí, ochrany a porozumění. (Martínek, Agresivita a kriminalita školní mládeže, 2009, s. 139 - 141).

Dle autora Říčana (1995) bývá typická oběť šikany tichá, citlivá a plachá. Na běžné škádlení reaguje běžně tím, že se stáhne a ustoupí. Mívá nízké sebevědomí a má sklon pociťovat zahanbení bez dostatečného důvodu. Obětí šikany se velmi rychle stává dítě, které se ukáže jako velmi citlivé k běžnému posměchu.

Obětí se snadno stává outsider třídy, dítě osamělé bez kamarádů, neschopné se přidružit. Část obětí šikany provokuje agresi svým útočným chováním, kterým ostatní děti odradí a

dráždí. Jde o fyzické nebo slovní dorážení na ostatní, kteří mnohdy mohou být fyzicky zdatnější a věkově starší.

Autor se ve své publikaci zmiňuje o zvláštní skupině obětí, které jsou zároveň agresory. Zúčastňují se šikanování jiných ve skupině a bylo zjištěno, že tyto děti jsou výrazně neoblíbené v kolektivu.

V jakém rodinném prostředí vyrůstají dle Říčana (1995) oběti? Nezdá se, že by těmto dětem v raném dětství chyběla rodičovská láska a něha. Spíše nebyly dostatečně vedeny k samostatnosti a nenaučily se prosadit v dětském světě. To se ovšem do značné míry dá napravit. (Říčan, Agresivita a šikana mezi dětmi, 1995, s. 37 - 38)

2.3 Varovná místa šikany

Podle Martínka (2009) se jde o místa, na kterých se šikana nejčastěji ve školách vyskytuje. V celkovém výčtu na prvním z nich stojí jednoznačně třída. Tento výsledek má zcela jasný důvod. Žáci zde pobývají nejdelší dobu, jsou zde při hodině, tráví zde přestávky a pobývají ve třídě v hodinách volna mezi předměty. Z. Martínek upozorňuje na tzv. „supertiché“ třídy. Nezapomeňme, že agresori velmi dobře vědí, že šikanování je ohromně negativní chování, a pokud by se na něj přišlo, byl by z toho velký malér. Učitel, který drží dozor na chodbě, reaguje: „V této třídě je ticho, tam nemusím jít, ale támhle, támhle je řev, tam to půjdu zkontrolovat.“ V tomto okamžiku může učitel zcela uniknout, že v „supertiché“ třídě probíhá „supertiché“ ubližování některému žákovi.

Na druhém místě v tomto výčtu skončily toalety. Tady dochází především k fyzickým útokům jdoucím na tělo oběti. Mějme na paměti, že toalety jsou místem, kde škola také nese plnou zodpovědnost za bezpečí dítěte!

Totéž se týká šaten u tělocvičny, tělocvičny samotné jsou na třetím místě a šatny na čtvrtém ve výskytu šikany ve škole. Oběť je často vystavována poměrně tvrdému ubližování ze strany agresorů, pokud zde s dětmi není pedagog a situaci nekontroluje.

Jídelna stojí většinou jako pátá v pořadí. Útoky na tomto místě jsou vedeny především na jídlo oběti. Zde buďto dochází ke zcizování jídla nebo v horším případě k znechucování jídla – plivání do talíře, smíchávání kompotu či salátu s hlavním jídlom, házení po oběti jídlom, apod.

Každá škola má určitá skrytá místa, která jsou pro dospělé osoby většinou tabu, jsou téměř k nepotřebě. Jedná se o prostory pod nefrekventovanými schody, schody na půdu, skryté

výklenky, apod. Pokud o nich učitelé nevědí (popř. se o ně nezajímají), tím více o nich vědí děti a směřuje na ně jejich zájem. Agresoři zde mají pocit bezpečí, vědí, že je při ubližování oběti pravděpodobně nikdo neobjeví.

K šikanujícímu chování však může docházet i při cestě do školy, při jízdě autobusem, ve sportovním oddíle, kdekoliv venku. Toto jsou místa, která nenáleží škole, a ta není v žádném případě kompetentní zde probíhající případy řešit. (Martínek, Agresivita a kriminalita školní mládeže, 2009, s. 133 - 135)

2.4 Varovné signály

Martínek (2009) se domnívá, že je velice naivní, doufat a myslet si, že oběť sama přijde za dospělým (ať již za rodičem, učitelem nebo vychovatelem) a oznámí mu, že je jí ubližováno. Záměrné skrývání ubližování z její strany je způsobeno několika faktory:

- oběť má patologicky vštípeno, že pokud něco řekne, někde se svěří, bude jí ubližováno ještě více (věty typu: „Zkus něco říct a nedoležeš domů.“. „Neutečeš nám, stejně si tě najdeme.“),
- oběť se mnohdy stydí za to, že si nechává ubližovat a nedokáže se sama bránit,
- oběť se bojí se možného vyšetřování, má za to, že i pro ni bude velmi nepříjemné, budou se jí ptát na věci, které by sama chtěla zapomenout, velice často mají oběti strach z konfrontace s agresory za přítomnosti dospělých,
- oběť se často obává toho, že vina za ubližující chování bude svalena na ni,
- oběť nechce ztratit poslední zbytky vlastní důstojnosti, které ji ve skupině ještě zbyly,
- má strach, že bude muset z kolektivu odejít a obává se, aby v novém kolektivu nenastalo to samé, co prožívala v tom předchozím. (Martínek, Agresivita a kriminalita školní mládeže, 2009, s. 129 - 130)

Charakteristické varovné znaky dle Elliottové (1995) ze strany oběti jsou:

- oběť se bojí chodit do školy nebo ze školy;
- oběť projevuje neochotu chodit do školy vůbec;
- oběť se dožaduje, aby bylo pro ni ježděno do školy autem;

- oběť na cestě do školy i ze školy mění trasu;
- oběti se zhorší prospěch ve škole;
- oběť pravidelně chodí domů s poškozenými oděvy nebo učebnicemi;
- oběti šikany chodí domů hladové, protože jim agresori sebrali peníze na obědy;
- oběť projevuje nezúčastněnost, náhle se začíná zadržávat v řeči;
- oběť hrozí sebevraždou nebo se o ni dokonce pokusila;
- oběť křičí ze spaní, trpí nočními můrami;
- oběti se na těle objevují nevysvětlitelné modřiny, škrábance či řezné rány;
- oběť neustále ztrácí peníze nebo svoje osobní věci;
- oběť se dožaduje o stále nové kapesné nebo začíná krást peníze;
- oběť se odmítá svěřit s tím, co ji trápí;
- oběť začíná šikanovat sourozence nebo jiné děti v okolí;
- oběť projevuje neopodstatněnou zlobu a nenávist vůči rodičům;
- oběť uvádí velmi nepravděpodobná vysvětlení jakéhokoliv z výše uvedených chování

(Elliotová, Jak ochránit své dítě, 1995, s. 90 - 91)

Celkově můžeme říci, že každá náhlá a nenadálá změna v chování dítěte může být náznakem toho, že je mu ubližováno. Je pouze na učiteli a rodiči, jakým způsobem dokáže tyto signály vysledovat, rozpoznat a jak s nimi následně naloží. Uvědomme si, že např. častá ztráta peněz a věcí může být i

znaméním toho, že dítě zneužívá návykové látky. Proto je jisté, že nemůžeme vycházet pouze z jednoho výše uvedeného znaku. Vždy se jedná o jejich určitý soubor, nevyskytující se u oběti jednotlivě. Dle názoru autora Martínka (2009) je naprosto nejideálnější a nejdůležitější prevencí v tomto smyslu pozorování žáků jak při hodinách, tak i o přestávkách a o hodinách volna. Pokud budeme nevěšmaví k výše uvedeným znakům, bude to nejlepším podhoubím pro rozjezd šikanujícího chování. (Martínek, Agresivita a kriminalita školní mládeže, 2009, s. 132 - 133)

2.5 Co lze dělat?

Pokud vaše dítě někdo šikanuje, ať už je agresorem osoba dospělá, či jiné dítě, autorka Elliottová (1995) poskytuje ve své knize určitý postup, který snad jak uvádí, nebude ve většině případů nutno provést do důsledků se všemi jeho kroky. Nabízí tedy:

- Pohovořit si s dítětem a zjistit, co se vlastně děje.
- Veškeré události si pečlivě zapisovat i s daty, časovými údaji, jmény a lokalitami.
- Promluvit si s učitelem vašeho dítěte.
- Promluvte si s ředitelem školy. Vezměte s sebou do školy manžela či manželku, popřípadě přítele, ve kterém cítíte oporu.
- Nevyslyší-li vás ve škole, zajděte na školský úřad nebo školní inspekci. I na tyto instituce raději jděte ve dvou.
- Nepomůže-li vaše stížnost a šikanování bude i nadále pokračovat, začněte vážně pomýšlet na převod dítěte do jiné školy. Taková škola, která se nestará o blaho svých žáků, jistě není pro vaše dítě vhodná.
- Spojte se s okresní školní inspekcí podle místa vašeho bydliště a vyžádejte si rozhovor s okresním školním inspektorem.
- Hovoříte-li se svými dětmi o šikanování, nezapomeňte je důrazně upozornit na jedno z nejdůležitějších pravidel, které lze ostatně použít v případě každého nebezpečí - některým situacím je lépe se vyhnout.
- Obětem šikanování můžete pomoci jestliže je naučíte, že samy o sobě mají smýšlet pozitivně. Je totiž velmi jednoduché šikanovat někoho, kdo nemá důvěru v sebe sama. Oběti šikany budou jistější samy sebou, podaří-li se jim zvládnout určitou taktiku jednání s agresorem. (Elliottová, Jak ochránit své dítě, 1995, s. 93 - 94)

2.6 Legislativa

Zákony, s nimiž se můžeme při řešení šikany setkat jsou následující:

Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o rodině), obsahuje některé odstavce, které se týkají vztahů rodičů a dětí, odpovědnosti rodičů a výchovných opatření.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělání, ve znění pozdějších předpisů (dále jen školský zákon), řeší práva a povinnosti školy, žáků a studentů a jejich zákonných zástupců.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o sociální a právní ochraně dětí), se zabývá problémy dětí, které jsou nějakým způsobem ohrožené.

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů (dále jen trestní zákon).

Zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o přestupcích).

(Vágnerová, Minimalizace šikany, 2011)

3 VÝVOJOVÉ STUPNĚ ŠIKANOVÁNÍ

Autora Koláře (2001) přivedla snaha léčit celé skupiny zasažené „virem“ šikanování k nutnosti rozlišovat různé vývojové stupně choroby. Podle něj totiž jednotlivá stadia vyžadují odlišné způsoby zásahu. Postupně tedy vzniklo základní pětistupňové schéma.

Schéma zachycuje negativní proces, který vztahy mezi členy skupiny křiví. Vyjádřeno jinak - postihuje vnitřní pohyb směřující k totálnímu přijetí postojů, norem a hodnot šikanování žáky. (Kolář, Bolest šikanování, 2001, s. 35)

3.1 První stadium: zrod ostrakismu

Mezi dospělými, tedy mezi rodiči i pedagogy, je velmi rozšířená představa, že ke zrodu šikanování jsou zapotřebí výjimečné podmínky, například absence kázně či přítomnost patologicko-sadistických jevů. Proto se výskyt šikany mnohdy považuje za ojedinělý a pro život normálních žáků bezvýznamný. Autor Kolář (2001) však tvrdí, že šikanování se může objevit téměř v každé skupině. Podmínky pro vznik šikany totiž mohou být zcela běžné a nenápadné. V takové skupině bývá kázeň dobrá a iniciátoři šikanování jsou obyčejní kluci a holky, nejsou to nemocní sadisté.

Vzniká tedy otázka, kde se šikanování ve zdánlivě zdravých kolektivech bere. V každé školní skupině se při „hře se strachem“ záhy objeví takoví jednotlivci, kteří jsou ti nejméně vlivní a oblíbení, ti, kteří se nacházejí na tzv. sociometrickém chvostu. V odborných literaturách je takový jedinec označován různě, např. obětní beránek, černá ovce, outsider apod. Při tradičním způsobu výchovy, která cíleně nepracuje se vztahy mezi žáky, všichni jednotlivci, kteří se dostanou na chvost skupiny, zakoušejí prvky šikanování, tzv. ostrakismus.

Ostrakismus - mírná, převážně psychická forma násilí, kdy se okrajový člen necítí dobře - je neoblíbený a není uznáván. Ostatní ho odmítají a nebaví se s ním.

Tato situace je již zárodečnou podobou šikany a je zde velké riziko dalšího negativního vývoje. (Kolář, Bolest šikanování, 2001, s. 36)

3.2 Druhé stadium: fyzická agrese a přitvrzování manipulace

První stadium - ostrakismus může přerůst do dalšího stadia. Důvodů proč to tak je bývá více, dvě časté příčiny se nezřídka vzájemně podmiňují:

1. V náročných situacích, kdy ve skupině stoupá napětí, začnou tzv. ostrakizovaní žáci instinktivně sloužit jako jeho ventil. Spolužáci si na těchto obětech odreagovávají své nepříjemné pocity, ať už z těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že chození do školy je nebaví a dokonce obtěžuje.

V této chvíli manipulace přitvrzuje a objevuje se zprvu subtilní fyzická agrese. V podstatě se dle autora jedná o tzv. scapegoating, v němž jde o upevnění soudržnosti skupiny na účet obětního beránka. Obdobně může fungovat „tmelení“ třídy v mimoškolních podmínkách. Pro zvládnutí své nejistoty nebo „přežití“ vymýšlejí a mnohdy rychle přitvrzují „zábavu“ na úkor nejzranitelnějšího žáka.

2. V jedné třídě se sejde několik výrazně agresivních asociálních jedinců, kteří v rámci své „přirozenosti“ od začátku používají násilí pro uspokojení svých potřeb. V tomto případě je v popředí velmi nepříznivá skladba žáků. Pocit, jak chutná moc, když fyzicky napadám a týrám někoho slabého a ustrašeného, může vyvolat u disponovaných jedinců prolomení posledních zábran - začínají své agresivní chování opakovat. Když začne násilí praktikovat vůdce a sociometrická hvězda skupiny jako „úlevnou“ zábavu nebo jen pro obveselení okruhu svých obdivovatelů, je to velmi nepříznivá varianta situace..

Pakliže je imunita skupiny vůči šikanování nějakým způsobem oslabena, jsou pokusy o šikanu trpěny a je téměř jisté, že násilí zde v nějaké podobě zakoření. Může tedy růst do pokročilých stupňů skupinové destrukce při souhře dalších okolností.

Porušená imunita skupiny může být způsobena lhostejnými vztahy, počátečním zmatkem, nepřátelstvím, atmosférou rivality či nepříznivou konstelací postojů k šikanování (převažují nezúčastněné, sympatizující a souhlasné postoje). (Kolář, Bolest šikanování, 2001, s. 36 - 37)

3.3 Třetí stadium: klíčový moment - vytvoření jádra

Pakliže se nepostaví přitvrzeným manipulacím a mnohdy i počáteční fyzické agresi jednotlivců pevná hráz, utvoří se často skupinka agresorů, „úderné jádro“. Tito šířitelé „viru“ se spojí, začnou spolupracovat a systematicky šikanovat nejvhodnější oběti.

Na počátku se stávají jejich oběťmi ti, kteří jsou již osvědčeným objektem ostrakizování. Jde o takové žáky, kteří jsou v hierarchii nejnižší, tedy ti „slabí“. V tomto klíčovém momentu se rozhoduje, zda se počáteční stadium překlene do stadia pokročilého. Skupina je již v hrubých obrysech rozdělena na podskupiny a „kliky“, které podle svého charakteru

bojují o vliv různými způsoby. Jestliže se zde nezformuje silná pozitivní podskupina, která se svou silou vyrovná a bude rovnocenným partnerem ve vlivu a popularitě svých členů podskupině tyranů, tažení tyranů může nerušeně pokračovat.

Stává se, že někdy vznikne křehká rovnováha mezi dvěma nejsilnějšími podskupinami a násilí se dočasně zastaví. Pak ale může dojít ke zvrtnutí, například příchodem dalšího agresora.

Podle zkušeností autora (Kolář, 2001) se však silné podskupiny charakterově slušných žáků nevyskytují příliš často. Charakterově slušný žák respektuje pravidla a „nebonzuje“, což je zákon nejvyšší. Tím vlastně nepřímo umožňuje bujení choroby. (Kolář, Bolest šikanování, 2001, s. 39)

3.4 Čtvrté stadium: většina přijímá normy agresorů

Pakliže se stane, že není ve skupině silná pozitivní podskupina, činnost jádra agresorů může bez odporu pokračovat. Normy agresorů se stanou nepsaným zákonem a jsou přijaty valnou většinou. V této situaci získá neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit, což má za následek, že ve skupině dojde k šokující proměně. Můžeme to přirovnat k viru, který přemůže buňku a plně ji ovládne. Buňka sice zůstává navenek zachována, avšak místo toho, aby organismus podporovala, zevnitř ho rozkládá. U členů skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela pod vlivem norem vůdců. To, co hlásají pedagogové, ustupuje do pozadí. I z počátku mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě - aktivně se zapojují do týrání spolužáka a prožívají přitom uspokojení. (Kolář, Bolest šikanování, 2001, s. 39 - 40)

3.5 Páté stadium: totalita neboli dokonalá šikana

Zhoubný proces šikanování bez radikálního zásahu zvenčí obvykle ústí do posledního stadia nemoci. V něm jsou normy agresorů přijaty nebo respektovány všemi zúčastněnými, popřípadě téměř všemi členy skupiny. Dojde k plnému nastolení totalitní ideologie šikanování, tzv. stadia vykořisťování. Zde jde o rozdělení žáků na dvě sorty, které autor (Kolář, 2001) pro přehlednost rozdělil na otrokáře a otroky. Agresoři sami sebe označují za nadlidi, nacisty, plantážníky, krále, mazáky. Svě oběti naopak označují za podlidi, židy, poddané, bažanty. Otrokáři využívají na otrocích všechno, co je využitelné: od materiálních hodnot (osobních věcí a peněz) po jejich city, tělo, rozumové schopnosti, školní znalosti apod. Důkazem moci nad těmito otroky je to, že jim otrokáři mohou

způsobovat bolest a znásilňovat je všemi různými způsoby při kterých nejsou schopni se bránit.

Agresoři ztrácejí poslední zbytky svých zábran a smysl pro realitu a mají nutkání pro opakované násilí. V malé skupině zcela vítězí zlo. Původně neutrální nebo mírně nesouhlasící členové skupiny jsou stále konformnější; se zájmem přihlížejí nebo se dokonce stále aktivněji zapojují do týrání. Brutální násilí se začíná považovat za normální, dokonce za výbornou zábavu. Střípky lidskosti, které zbyly jsou vytěsněny alternativní identitou, přijímající ideologii násilí, v níž není místa pro soucit s utrpením. Chybí zde zcela pocit viny.

Otroci jsou čím dál více ochotnější dělat cokoli. Neúnosnost utrpení řeší únikem do nemoci, neomluvenou absencí, odchodem ze školy, pokusem o sebevraždu či se psychicky zhroutí. Někdy se v důsledku brutálního fyzického násilí a následného těžkého zranění oběti šikanování provalí.

Tento nejvyšší stupeň „dokonalosti“ je příznačný spíše pro šikany ve vojenském prostředí, výchovných ústavech pro mládež nebo věznicích. V mírnějších podobách se ovšem vyskytuje i na školách. Stává se to tehdy, kdy je iniciátor šikanování a vůdce jádra agresorů sociometrickou hvězdou třídy. Je žákem s výborným prospěchem, má kultivované chování k dospělým a pomáhá pedagogovi ochotně plnit jeho úkoly. Vedení dospělých ho plně podporuje a věří mu. Jakékoliv signály skrytého volání o pomoc nesympatického a výukově slabého žáka jsou v těchto případech přehlíženy. (Kolář, Bolest šikanování, 2001, s. 40)

4 PREVENCE ŠIKANY, VOLNÝ ČAS A TVOŘIVOST

Podobně jako je tomu u většiny nemocí, i o šikaně platí, že je mnohem snadnější, účinnější a levnější zlu předcházet, než je později - možná už příliš pozdě - odstraňovat nebo proti němu bojovat. To platí jak pro školní, tak pro rodinnou výchovu. (Říčan, 1995)

Prevence šikany je na místě tam, kde k ní dosud nedochází, resp. kde nebyla zpozorována, tak tam, kde k ní prokazatelně došlo, kde byla uplatněna opatření k bezprostřední nápravě a kde jde nyní o odstranění hlubších příčin a o to, aby se problémy již neopakovaly. V obou případech jsou metody prevence přibližně stejné.

Autor (Říčan, 1995) uvádí, že podobně jako skandinávské a britské, tak i naše poznatky a zkušenosti vedou k názoru, že nebezpečí šikany může snížit především uplatňováním některých zásad. Tyto zásady všeobecně prospívají dětskému duševnímu a mravnímu vývoji a pomáhají vytvářet dobré vztahy ve škole i v rodině. Tyto zásady jsou však v současné škole silně zanedbávány. Z pohledu šikany a jiných projevů dětské agrese, jejichž narůstání nás varuje před hlubokým rozkladem společnosti, získává uplatňování těchto zásad novou, větší naléhavost. (Říčan, Agresivita a šikana mezi dětmi, 1995, s. 71)

4.1 Zásadní obrat situace

V létě roku 2000 se dosavadní úsilí jednotlivců a skupinek v terénu začíná překvapivě zúročovat. Přispěla k tomu závažnost a tlak situace a zároveň neobyčejně příznivá konstelace lidí na pravých místech. V tomto období, které můžeme nazvat jako období zlomu, dochází ke dvěma mimořádným událostem: v srpnu je ustanovena skupina při MŠMT proti šikanování a v září je zaregistrováno na MV Občanské sdružení proti šikanování.

Smyslem zmíněné skupiny při MŠMT ČR je zejména v hledání promyšleného postupu boje proti šikanování na úrovni resortu školství v oblasti osvěty, organizace prevence šikanování, metodiky, ale i v oblasti ekonomických rozvah a legislativy. Jinak řečeno, jejím hlavním smyslem a úkolem je faktická pomoc v boji proti šikaně. Od jejího prvního setkání v srpnu roku 2000 do ledna roku následujícího se podařilo udělat řadu důležitých věcí. Patří sem konkrétní kroky k prolomení ticha a otevření tématu šikanování jako závažného problému i nastartování přípravy systematického vzdělávání odborníků. Nejdůležitější věcí však bylo vypracování metodického pokynu ministra školství k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, který nabyl účinnosti 1.

ledna 2001. Zmiňovaný materiál je pro praxi boje proti šikanování mimořádně důležitý. (Kolář, Bolest šikanování, 2001, s. 200 - 203)

4.2 Inspirace prevence ze zahraničí

- Ministerstva poskytují bezplatně metodické materiály.
- Pořádají se konference, pracovní setkání apod.
- Opakovaně se vysílá informační videofilm v televizi (Velká Británie)
- Na boj proti šikanování se věnují značné finanční částky. V posledních letech se ve Velké Británii pohybují finanční injekce kolem 14 - 16 milionů liber.
- Ve Francii zřídili speciální poradnu pro centralizování informací a řešení šikanování.
- Boj proti šikanování je zakotven ve švédském školském zákonu, ve kterém se uvádí, že všichni členové školního společenství musí každý den bojovat proti všem formám ponížení, jako je rasismus a šikana.
- Ve Velké Británii vybudovali specializovanou linku proti šikanování jako součást linky důvěry pro děti.
- Ve Švédsku existuje v justici funkce ombudsmana pro práva dětí a mládeže.

(Kolář, Bolest šikanování, 2001, s. 202)

4.3 Co je volný čas?

Dle autora (Hofbauer, 2004) jde o čas, kdy člověk nevykonává činnosti pod tlakem závazků, jež vyplývají z jeho sociálních rolí, zvláště z dělby práce a nutnosti zachovat a rozvíjet svůj život. Přesněji a úplněji lze definovat jako činnost, do níž člověk vstupuje s očekáváním, účastní se jí na základě svého svobodného rozhodnutí a která mu přináší příjemné zážitky a uspokojení. Mezi hlavní funkce volného času můžeme uvést: odpočinek, zábavu, rozvoj osobnosti. (Hofbauer, Děti, mládež a volný čas, 2004, s. 13)

Autor (Hofbauer, 2004) ve své publikaci odkazuje na soudobého francouzského sociologa Rogera Sua, který uvádí funkce volného času následovně:

- funkce psychosociologická (uvolnění, zábava, rozvoj);
- funkce sociální (socializace);

- funkce terapeutická;
- funkce ekonomická (pozitivní vliv na uplatnění člověka v profesní činnosti).

(Hofbauer, Děti, mládež a volný čas, 2004, s. 14)

4.3.1 Pedagogika volného času

Jak autor (Hofbauer, 2004) ve své publikaci uvádí, volný čas byl v praxi i teorii postupně doceňován v mezinárodním měřítku, což se odrazilo také v terminologii. Již od 40. let 20. století se sporadicky objevovalo označení *aktivity volného času a zařízení volného času*. V širší míře se tyto výrazy uplatnily zejména od počátku šedesátých let - volnočasové aktivity žáků, výchova pro volný čas, volnočasová výchova mladých lidí, zařízení volného času, činnost ve volném čase, výchova ve volném čase.

Rozsah a možnosti, dosah a význam volného času dále rostly a přitom se objevovala nová, alternativní řešení a porovnávaly se a využívaly se zkušenosti z různých zemí. Význam a výchovné možnosti volného času začaly být také analyzovány a využívány vznikající pedagogikou volného času.

Za souhrnný pojem v této souvislosti pokládáme výchovné zhodnocování volného času, který zahrnuje několik oblastí:

- výchova ve volném čase - veškeré působení v časovém prostoru, který neslouží k realizaci základních biologických, školních a pracovních potřeb. Dobrovolnost na účasti volnočasové činnosti,
- výchova prostřednictvím aktivit volného času - východiskem i cílem aktivit je osvojit si nové znalosti, dovednosti a kompetence „uvnitř“ oblasti volného času,
- výchova k volnému času - výchovu k volnému času lze pokládat za klíč pro otvírání nových možností aktivit a rozvoje člověka.

Posláním pedagogiky volného času je analyzovat dosavadní vývoj výše uvedených oblastí, vnášet do nich nové podněty a iniciativy a harmonizovat jejich řešení. Děti a mladé lidi uschopňovat k tomu, aby se za pomoci dospělých (rodičů, vychovatelů, animátorů) a později i samostatně učili vhodné aktivity a realizační způsoby volit a zvládat správně tak, aby byly ve prospěch rozvoje jich samotných, jejich sociálního okolí, společnosti, přírodě. (Hofbauer, Děti, mládež a volný čas, 2004, s. 17 - 18)

4.4 Tvořivost

Každý kulturní národ prozíravě pečuje o rozvoj tvořivosti, protože ona tvořivost je jednou z nejdůležitějších oblastí duševní činnosti člověka. Má dalekosáhlý civilizační a ekonomický efekt a dosah. Civilizace sama je do jisté míry „produktem tvořivého myšlení“.

Tvořivost či kreativita je činnost člověka, která vytváří nové materiální a duchovní hodnoty, jež mají společenský význam. Výchovu k tvořivosti můžeme chápat jako závažnou pedagogickou činnost formující tvořivost za pomoci speciálních metod a též vytvářením příznivých podmínek pro její uplatnění.

Zaměstnání ve volném čase, ke kterému je zapotřebí vlastní iniciativy je důležitým prediktorem již zmiňované kreativity. Kreativní jedinec sice může působit již v dětství kázeňské potíže, ale každé dítě, které tyto potíže působí, nemusí být proto bezpodmínečně kreativní. Současný výchovný ideál je tvůrčí osobnost, ale z každého se zřejmě učinit nedá.

Pedagogická tvořivost má svou podstatu v sociální tvořivosti. Pedagog vlastně spoluvytváří životní styl vychovávaných dětí. Způsob chování, způsob života a prožívání žáka jsou zde tvůrčím produktem. (Kohoutek a kol., Základy pedagogické psychologie, 1996, s. 120 - 123)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 VÝZKUMNÁ ČÁST

V praktické výzkumné části jsme prvotně zvolili kvantitativní výzkum, jehož cílem je prozkoumat pomocí dotazníku, co se skrývá za problematikou, v našem případě zjistit, zda se šikana ve volnočasových zařízeních pro děti a mládež vyskytuje. Výsledku, který jsme tímto šetřením zjistili, jsme se snažili hlouběji porozumět i kvalitativním výzkumem pomocí polostrukturovaného rozhovoru. V kapitole se věnujeme výzkumnému problému, výzkumným otázkám a cílům, metodě sběru dat, výzkumnému souboru, následné analýze a interpretaci dat. V poslední části se zaměřujeme na problémy a rizika při výzkumném šetření a doporučení pro praxi.

5.1 Výzkumný problém a jeho pojetí

Výzkumným problémem této práce je šikana ve volnočasových zařízeních pro děti a mládež, tedy v domovech dětí a mládeže, ve střediscích volného času, v zájmových kroužcích. Dáváme si za úkol zjistit, zda se šikana děje i tam, kde mají děti společné zájmy a tráví spolu maximálně pár hodin týdně.

V dnešní době je šikana, jakožto sociálně patologický jev, velmi propíraným tématem. Na toto téma je sepsáno nespočet literatury (Kolář, 1997; Říčan, 1995; Elliottová 1995) a vytvořeno spoustu výzkumů v průběhu několika let. Dle údajů Linky bezpečí jsou počty dětí, které se na ni z důvodu šikany obrací, v posledních pěti letech (údaje Linka bezpečí, 2014 - 2019) drobnými výkyvy meziročně podobné (v průměru okolo 2 000 telefonátů za kalendářní rok). Děti, které se na Linku bezpečí k vůli šikaně obracejí, jsou v průměru ve věku od deseti do šestnácti let věku. Linka bezpečí s volajícími dětmi nejčastěji řeší verbální a fyzickou šikanu, také že s nimi agresivně manipulují nebo dokonce izolují z kolektivu. Často jde o kombinaci jak fyzické, tak psychické šikany.

Bohužel se žádný autor, ani žádná odborná literatura nevěnuje přímo problematice řešení šikany a její prevenci ve volnočasových zařízeních, konkrétně v domovech dětí a mládeže, střediscích volného času, zájmových kroužcích.

Jaká je spojitost s oborem sociální pedagogiky? Především v poskytnutí důležitých informací pro vychovatele v již zmíněných střediscích a zařízeních a pro absolventy sociální pedagogiky. Jedná se o důležitá fakta z výzkumu, která nám poskytují možnost vyvarovat se chybám v praxi.

5.2 Výzkumné otázky

Hlavní výzkumná otázka: Vyskytuje se šikana ve volnočasových zařízeních pro děti a mládež?

Díličí výzkumné otázky:

- Jakou formou se šikana ve volnočasových zařízeních pro děti a mládež děje?
- Jaké jsou hlavní důvody výskytu šikany?
- Je vedoucí vychovatel kroužku s dětmi po celou dobu jeho trvání a neumožňuje tak svou nepřítomností případnému dění se šikany?

5.3 Výzkumné cíle

Hlavní výzkumný cíl: Zjistit, zda se šikana ve volnočasových zařízeních pro děti a mládež vyskytuje.

Díličí výzkumné cíle jsou následující:

- Zjistit, jakou formou se šikana v zařízeních děje.
- Přiblížit důvody výskytu šikany od agresora k oběti.
- Zjistit, zda je vedoucí vychovatel daného kroužku po celou dobu jeho trvání s dětmi a neumožňuje tak svou nepřítomností případné dění se šikany.

5.4 Metoda sběru dat

Prvotně jsme výzkum realizovali kvantitativně a jako nástroj byl využit dotazník.

Dotazník, jak uvádí autor Chráska (2016), je velmi frekventovanou metodou získávání dat v pedagogickém výzkumu. Autor Chráska ve své publikaci dále uvádí, že P. Gavora (2002) vymezuje dotazník jako „způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí.“ Samotný dotazník je soustava předem připravených a pečlivě formulovaných otázek, které jsou promyšleně seřazeny a na které dotazovaná osoba (respondent) odpovídá písemně. (Chráska, Metody pedagogického výzkumu, 2016, s. 158)

Dotazník pro náš výzkum je tvořen třinácti otázkami. První jsou úvodní, které nám mají přiblížit respondenta, jeho věk, pohlaví a do jakého volnočasového kroužku dochází. Jednou otázkou zjišťujeme důležitý fakt a to ten, zda je vedoucí vychovatel přítomen po celou dobu trvání kroužku nebo zda si odskakuje pryč a nechává děti osamotě, a tím možná teoricky nezvyšuje riziko výskytu šikany. Následují otázky týkající se výzkumu, zda se

respondenti setkali s šikanou v kroužku – zda se neocitli v roli oběti, nebyli svědkem šikany, zda se zastali oběti nebo také zda případnou šikanu ohlásili dospělému.

Abychom se utvrdili v informaci, která po prvotní analýze vzešla, doplnili jsme výzkum i kvalitativně, formou polostrukturovaného rozhovoru. Tématem a otázkami rozhovoru jsme se snažili přiblížit k oblasti dílčích výzkumných cílů, které ale byly v průběhu rozhovoru upravovány situačně.

Rozhovory byly prováděny v měsíci únoru roku 2020. Účastníci výzkumu byli seznámeni s účelem rozhovoru a s postupem nahrávání na diktafon mobilního telefonu. S provedením rozhovoru souhlasili všichni oslovení, i vedoucí vychovatelé dotazovaného. Rozhovory se uskutečnily v šatnách, které patří k jednotlivým kroužkům. Poté byly přepsány do doslovné transkripce, to znamená, že jsou zanechány všechny informace a výrazy.

5.5 Výzkumný soubor

Dotazníkového šetření se zúčastnilo 95 respondentů. Z toho 83 dívek (87,4 %) a 12 chlapců (12,6 %) ve věkovém rozmezí 4 – 14 let. Průměrný věk respondenta byl 9 let.

Polostrukturovaný rozhovor byl veden se třemi chlapci a jednou dívkou. Průměrný věk chlapců byl 12 let, dívka bylo let 11. Snažili jsme si vždy vybrat jednoho respondenta z rozdílného kroužku. To se nám i podařilo, rozhovoru se zúčastnil chlapec navštěvující sportovní kroužek – nohejbal, chlapec navštěvující výtvarný kroužek, chlapec navštěvující vaření a dívka z tanečního kroužku.

Zmíníme se o postupu, jakým způsobem probíhal sběr dat. Nejdříve jsme emailovou korespondencí zkontaktovali ředitele či ředitelky vybraných volnočasových zařízení na Hodonínsku a Uherskohradištsku. Osloveno bylo osm zařízení, která se věnují volnočasovým aktivitám pro děti a mládež. Z osmi zařízení přišla kladná zpětná vazba od tří. Některá zařízení neodpověděla vůbec, další si to nepřála.

Dotazníky byly dětem rozdávány na začátku, či na konci kroužku tak, jak si to sám vedoucí vychovatel určil a před rozdáním byly děti tázány, zda mají přehled a vědomí o tom, co šikana je. Všechny děti odpověděly, že o šikaně byly již obeznámeny ve škole.

Při rozdávání dotazníků bylo všem dotazovaným zdůrazněno, že jejich odpovědi jsou anonymní a poslouží pouze ke statistickým účelům vypracování bakalářské práce. Dotazovaným byla oznámena možnost nezúčastnění se vyplňování, tuto možnost ovšem nezvolil nikdo, nikdo neměl problém s jeho vyplněním a všichni jej vyplnili ze svého vlastního rozhodnutí.

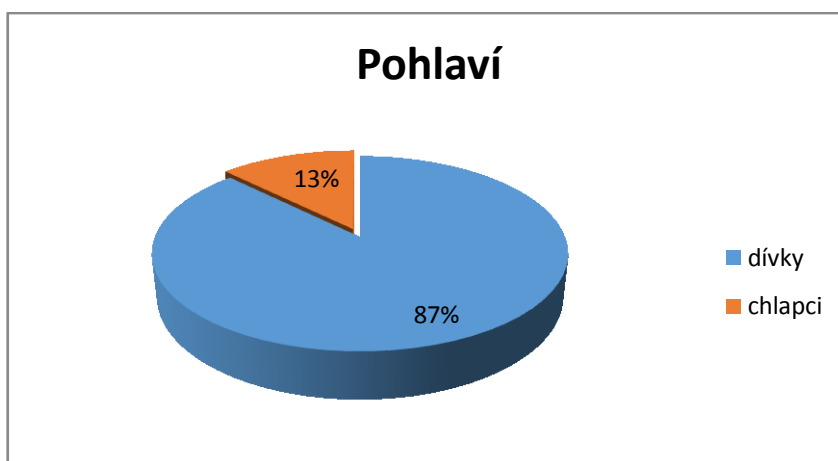

Dotazníkové šetření jsme tedy provedli v Domově dětí a mládeže na Veselsku ve dvou kroužcích a to Street dance – mladší skupina a Street dance – starší skupina. Dalším zařízením, které bylo otevřeno vyjít nám s výzkumem vstříc byl Dům dětí a mládeže na Kyjovsku, zde byl dotazník rozdán v kroužcích JUMP Junior a JUMP Teen a MasterChef. Třetím a posledním zařízením, kde jsme měli tu možnost dotazníkové šetření provést byl Dům dětí a mládeže na Bzenecku. Zde byl dotazník dětem rozdán v kroužcích Ano, šéfe!, výtvarný kroužek, moderní tance 1.-5. třída a moderní tance 5.-9. třída.

Následuje detailnější popis respondentů dotazníkového šetření:

V tomto tématickém celku detailněji přiblížíme respondenty, kteří se zúčastnili dotazníkového šetření (v dotazníku otázky č. 1. č. 2, č. 3)

Šetření probíhalo v devíti kroužcích, ve kterých nám byl výzkum umožněn. Kroužky se nachází v Jihomoravském kraji, okres Hodonín. Vzhledem k charakteru kroužků, tvoří jejich převážnou část dívky. Celkový počet respondentů byl 95, z toho 83 dívek a 12 chlapců. Procentuální rozdělení chlapců a dívek je uvedeno níže.

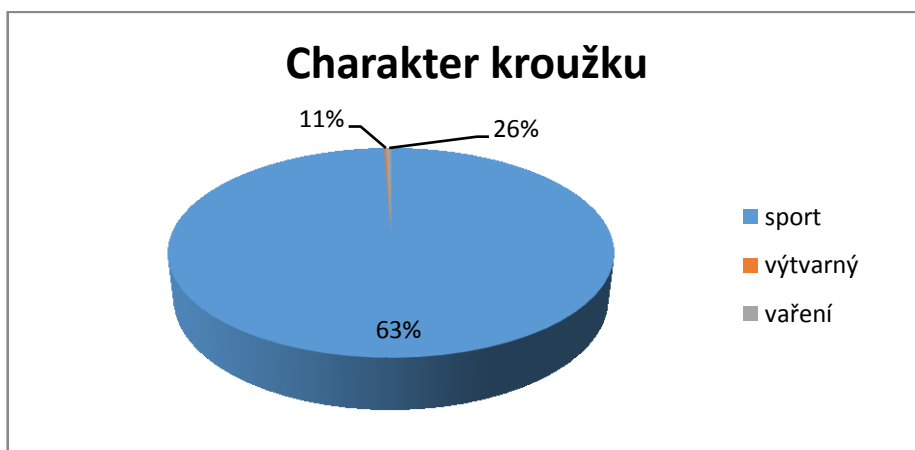
Graf č. 1. Pohlaví

Šetření bylo provedeno napříč třemi typy kroužků, které byly rozděleny také dle věku. Setkávali jsme se s kroužky, které byly rozděleny dle věku docházejících a hraniční a rozdělující věk dítěte byl 11 let. Níže uvádíme přesný číselný výčet:

- Street dance junior Veselsko 6 - 12 let 14 dívek, 4 chlapci
- Jump Kyjovsko 9 - 13 let 7 dívek
- Jump teen Kyjovsko 10 - 14 let 7 dívek

- vaření Kyjovsko 8 - 13 let 5 chlapců, 13 dívek
- vaření Bzenecko 9 - 11 let 1 chlapec, 6 dívek
- výtvarný Bzenecko 4 - 10 let, 8 dívek, 2 chlapci
- moderní tanec Bzenecko 7 - 9 let, 10 dívek
- moderní tanec Bzenecko 10 - 12 let, 4 dívky
- Jump teen Veselsko 9 - 15 let, 14 dívek

V následujícím grafu můžeme vidět procentuální rozdělení dětí dle obecného zařazení kroužku, který navštěvují, a ve kterém byl výzkum proveden.

Graf č. 2. Charakter kroužku

V tabulce níže představujeme dotazované v kvalitativním výzkumu, jejichž jména jsme záměrně změnili, z důvodu zachování anonymity.

Rozhovor	Fiktivní jméno
č. 1.	Petr, 13 let
č. 2.	Jáchym, 13 let
č. 3.	Olga, 11 let
č. 4.	Šimon, 10 let

Tabulka č. 1 Účastníci výzkumu

5.6 Analýza a interpretace dat

Analýzu a interpretaci dat jsme prováděli pomocí za I. rozboru položek dotazníku a za II. pomocí postupů otevřeného kódování.

V prvním případě byl dotazník tvořen z 13 otázek, jehož úkolem a smyslem bylo zjistit, zda se šikana v kroužku děje, jakým způsobem, kdo je většinou v roli agresora a kdo se stává agresorovou obětí. Celý dotazník naleznete v příloze.

V druhém případě byly rozhovory nahrávány na diktafon mobilního telefonu a následně transkripce přepsány do psaného slova. Dalším postupem bylo otevřené kódování, tzv. vytvoření jednotlivých kódů pro dané části textu, kdy kódy byly zařazeny do tematicky podobných kategorií.

5.7 Problémy a rizika výzkumu

Problém ani riziko neshledáváme v ničem. Spíše nás může mrzet fakt, že provést výzkum svolila jen malá část oslovených zařízení. Žádné z dotazovaných zařízení neodmítlo, spíše již poté neodpovědělo. Dotazníkové šetření tak mohlo proběhnout ve větší míře s vyšším počtem dat.

Přece jenom bychom za menší problém uvedli to, že i když byly děti vyzvány k tomu, aby pracovaly samostatně, stávalo se, že mnohdy se většinou dívky shlukly do kroužku a debatovaly o tom, jakou odpověď zaškrtnou. Tím pádem se můžou zdát odpovědi těchto dívek, které to braly spíše jako kolektivní práci, irelevantní. Což se i následně potvrdilo při hlubším zkoumání v podobě rozhovoru.

Z dotazovaných dětí bylo mnohdy velmi těžké nějaké informace získat. Rozhovor jako takový jim nevadil, spíše bylo vidno, že se cizímu člověku svěřovat nechtějí. Z tohoto důvodu máme pro náš výzkum velmi krátké rozhovory.

6 VÝSLEDKY VÝZKUMU

V první části této kapitoly představíme výsledky kvantitativního výzkumu. Ten byl tvořen anonymním dotazníkovým šetřením.

Výsledky kvalitativního výzkumu jsou prezenovány dle techniky vyložení karet, kdy bylo postupováno pomocí otevřeného kódování a to v druhé části. Při interpretaci výsledků jsou níže představeny kategorie, které vychází z otevřeného kódování. Interpretace výsledků byla doplněna citacemi odpovědí účastníků výzkumu. Označení výpovědí našich respondentů je označeno velkým počátečním písmenem smyšleného jména, číslo identifikuje řádek v transkripci.

Technika vyložení karet je dle autorů (Švaříček, Šed'ová, 2007) nejjednodušší nadstavbou nad otevřené kódování. Jde zkrátka o to, že výzkumník vezme kategorizovaný seznam kódů, kategorie vzniklé skrze otevřené kódování uspořádá do nějakého obrazce, či linky a na základě tohoto uspořádání sestaví text tak, že vlastně převypráví obsah jednotlivých kategorií. Není při tom dle autorů nutné, aby do výsledné analýzy vstoupily všechny kategorie, které byly vytvořeny. Můžeme si vybrat jen některé z nich, a to dle toho, do jaké míry se vztahují k naší výzkumné otázce, a také podle toho, jaká je mezi nimi vzájemná souvislost. Všechny kategorie, které výzkumník zahrne do analýzy tohoto stupně, spolu musí být nějakým způsobem spjaté. (Švaříček, Šed'ová, Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách, 2007, s. 226)

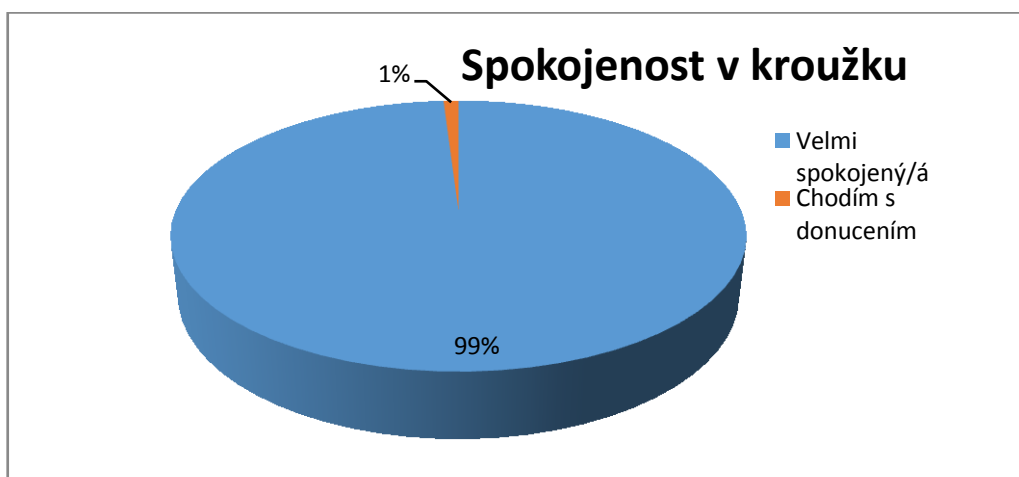
6.1 Výsledky kvantitativního výzkumu

Tato část se zabývá vyhodnocováním jednotlivých konkrétních odpovědí, které respondenti v dotazníku zaškrtili. Anonymní dotazník, který byl pro výzkum použit se skládá ze 12 uzavřených otázek, ve kterých měli respondenti vybrat jednu z nabízených možností a 1 otázky otevřené, kde měli respondenti napsat svůj věk. Ještě před tím, než byl dotazník respondentům rozdán, jsme se ústně informovali o tom, zda všichni vědí, co pojem šikana znamená. Jak jsme ze získaných odpovědí zjistili, všichni, i děti z prvního stupně základní školy vědí, co se za touto problematikou skrývá. Je to výsledkem osvěty na školách, kdy si školská zařízení berou za dosti důležité o této problematice děti informovat. 100 procent z dotazovaných odpovědělo na otázku kladně.

6.1.1 Spokojenost v kroužku, obsazenost v kroužku, vedoucí kroužku

V tomto tématickém celku prezentujeme odpovědi z otázek č. 4, č. 5, č. 6. Zaměříme se na spokojenost v kroužku, na vychovatele v kroužku a obsazenost pohlaví v daném kroužku.

Otázkou na spokojenost v kroužku jsme se snažili získat informace o tom, zda volnočasový kroužek děti navštěvují rády a jsou v něm spokojené nebo jen naplňují tužby svých rodičů. Procenuální vyhodnocení v následujících grafech vypovídá o tom, že jsou respondenti spokojeni a chodí do kroužku ze své vlastní vůle a rádi.

Graf č. 3. Spokojenost v kroužku

Z odpovědí získaných z otázky, ve které jsme se dotazovali na vedoucího kroužku a která pro nás byla jedna ze zásadních jsme zjistili, že vedoucí je přítomen/a po celou dobu trvání kroužku a jeho/její nepřítomnost nedává možnost potenciálním agresorům útočit na oběť, aniž by o tom vedoucí neměl přehled.

V poslední otázce z toho tématického celku jsme ověřovali data, která byla již na první pohled výzkumníkovi jasná, ve všech analyzovaných kroužcích je návštěvnost vyšší dívkami.

6.1.2 Agresor, oběť

V tomto tématickém celku prezentujeme odpovědi otázek č. 7, č. 8, č. 9, č. 10.

Otázka č. 7 byla v dotazníku zlomová, zde jsme zjišťovali fakta o agresorech.

Na výběr měli dotazovaní respondenti z možností: většinou dívka, většinou chlapec, nesetkal/a jsem se s šikanou. Jak z odpovědí respondentů vyplívá, 100 procent z nich se s

žádnou šikanou v daném kroužku, kde byl průzkum uskutečněn, nesetkalo. V návaznosti na tuto otázku mezi dětmi probíhala diskuze, ve které bylo řečeno, že v kroužku se s šikanou opravdu nikdy nesetkali, setkávají se s ale na půdě školy.

Jestliže jsi zaškrtnl/a možnost nesetkal/a jsem se s šikanou, v dotazníku již nepokračuj.

Na další otázky jsme od respondentů odpovědi nezískali. Jak z otázky č. 7 vzešlo, s šikanou se v kroužku nesetkali, proto již v dotazníku nepokračovali, následné otázky se týkali oběti agresora.

6.1.3 Opora

Tento tematický celek prezentuje odpovědi otázek č. 11, č. 12, č. 13

Pro oběti šikany je důležitá psychická podpora okolí. Následnými odpověďmi na tuto otázku jsme chtěli zjistit, jak svědkové v této situaci reagují. Z nabízených odpovědí: ano, zastal/a; ne, nezastal/a, měl/a jsem strach z agresora; ne, nezastal/a, nevěděl/a jsem jak reagovat a ne, nezastal/a, ale ohlásila jsem situaci dospělé osobě jsme pohled a postup respondentů nezjistili, protože se dotazovaní s šikanou nesetkali.

Pro tyto oběti je většinou velmi těžké se s touto skutečností někomu svěřit. Náš kvantitativní výzkum v podobě anonymního dotazníku nám měl zjistit, jak případná oběť reagovala na šikanu na svou osobu. Z následných nabízených odpovědí: ne, jsem v pohodě, nikdo si na mě nic nedovolil; ano, ale nikomu jsem se nesvěřil/a; ano, svěřil/a jsem se vedoucímu kroužku; ano, svěřil/a jsem se rodičům; ano, svěřil/a jsem se kamarádovi/kamarádce jsme žádná data nezískali v návaznosti na otázku č. 7, kdy respondenti uvedli, že se s šikanou nesetkali

Když se oběť šikany se svým problémem svěří a je za pomoci dospělé osoby následně řešen, může se zdát, že je to pro oběť východisko. Najdeme ale i příklady z praxe, kdy tato skutečnost agresora ještě více vyprovokuje k závažnější formě šikany. Z nabízených odpovědí na tuto otázku: ano, agresor dostal vynadáno a už si na nikoho nedovolil; nepomohlo, dospělý sice zakročil, ale agresor šikanuje dál a ne, dospělý nijak zakročil, takže agresor šikanuje dále jsme taktéž data nezískali, protože 100 procent dotazovaných respondentů šikanu ve volnočasových zařízeních nezažilo.

6.2 Výsledky kvalitativního výzkumu

6.2.1 Kategorie

Vzniklé kategorie jsou sestaveny a označeny na základě společných témat a provázaností kódů. Kategorie jsou následující:

pohlazení po duši
netýká se mě to
dobrý dojem
kůl v plotě
nerozumí závažnosti
těžko se o tom mluví
záliba
školská láska

6.2.1.1 Pohlazení po duši

Kategorie byla nasycena následujícími kódy: kamarádská parta (Š6), upřímnost (J6), nulová zkušenost (P5), gentelman (J23), neděje se to (J25), zahledění do sebe (J9), utvrzení (P10), přátelství (P11), stručné potvrzení (P32), příjemné zjištění (P37), přátelské klima (Š12), kamarádky (O24).

Protože jsme předběžný výsledek kvantitativního šetření, který proběhl dotazníkovou formou, chtěli podložit autentickými výpovědmi respondentů a ověřit tak fakt, který ze šetření vzešel, jako první uvádíme kategorii „pohlazení po duši“, která vypovídá, že se děti ve skutečnosti opravdu s šikanou ve volnočasových zařízeních a v kroužcích, které navštěvují, nesetkávají. (P5): „*Je to tak, před kamarády jsem se nestyděl, s šikanou jsem se nesetkal.*“ (Š5): „*Nee, s šikanou jsem se v našem kroužku nesetkal, my jsme tam kluci s holkama takoví asi nejlepší kamarádi většinou, tak jsme tam v pohodě.*“ (J6): „*Ne, s šikanou jsem se nesetkal, ve vaření jsme všichni takoví pohodoví, takže ne, nějakou šikanu ne.*“ To se však nedá stoprocentně říct o všech. (O4): „*Noo, lehce jsem se styděla, protože holky v kroužku si ze mě občas dělaly srandu, že já jsem trošičku pevnější, než ony, tak mě s tím občas škádlily.*“

Na konci každého rozhovoru proběhlo pár rekapitulačních otázek, které měly utvrdit vše, co do té doby bylo řečeno. (P31): „*Takže abys to shrnul, tak mi potvrzuješ, to co jsi vyplni v tom dotazníku? - Ano. S žádnou šikanou jsi se v kroužku nesetkal? - Ne, vůbec.*“ (Š36):

„Dobře, tak abychom si to tak shrnuli, s šikanou v kroužku jsi se nesetkal? - Ne. Ani jsi nebyl svědkem šikany u vás v kroužku? - Ne-e. Můžeš říct, že to, co jsi zakroužkoval v dotazníku, byla pravda? - Ano.“ (O37): „Takže abychom to nějak zakončily. V kroužku jsi se setkala s šikanou? - Ano. Ale nebyla to šikana fyzická? - Nee. Byla to tedy psychická. - Ano. Kdy se do tebe holky navázely, měly k tobě připomínky a smály se ti. - Ano. I přes to, že jsi byla lepší, než ony. - Jo.“

Zde jsme zjistili, že respondentka Olga v dotazníku neodpovídala popravdě. Měla stud před ostatními dívkami v kroužku. Byla od ostatních respondentek v minulosti šikanována výsměchem a posměšky na její postavu a měla obavy z toho, aby se situace neopakovala, kdyby zjistily, co do dotazníku zakroužkovala za odpovědi.

6.2.1.2 *Netýká se mě to*

Tato kategorie vznikla díky nasyceným kódům: starší rváči (Š28), rozdílné osoby (J17), úplní andílci (P25), incident z minulosti (Š33).

Tuto kategorii spojuje jedna věc – respondenti se zmiňují, že pokud se s šikanou v nějaké formě setkali – ať už osobně, či z doslechu – dělo se to na půdě školy. (Š33): „Mmm, jediné co jsem slyšel od strašících kluků, ale to už bylo dřív, že jeden osmák šikanoval páťáka, dokonce mu i podkopával nohy, že z toho měl odřené kolena a lokty.“ Někteří mají svoji teorii na to, proč se šikana ve školách vyskytuje. (J15): „No ve škole si myslím že tam je víc takových, nebo my v kroužku jsme takoví pohodoví, ale ve škole máme občas aj takové lehké jakože trošku i děti jiné, které si berou občas věci víc, než by měly, nebo jsou takové trošku agresivnější, a to si potom občas kluci z vyšších tříd z nich dělají srandu a potom se tam ta šikana asi objevuje, ale v kroužcích nevím, tam jsem se s tím nesetkal.“ Jiní vědí, co pojem šikana znamená, protože si o tom s učitelem či učitelkou povídali, ale nikdy se s šikanou osobně ani z doslechu nesetkali. (P23): „Já jsem se s ní zatím nikdy nesetkal... Ale co jsem na druhém stupni tak jsme nic takového nedělali, myslím že na prvním taky ne. Vy jste takový dokonalý kolektiv? - No to zas ne, ale šikanu to ne-e!“

Zde nám respondent Petr tvrdí, že se s šikanou nikdy nestkal, neměla ale věta „...myslím, že na prvním taky ne“ hlubší význam? O tom můžeme už jen spekulovat.

Již při prvotním šetření dotazníkovou formou respondenti mluveným slovem uváděli, že v kroužku se s šikanou opravdu nesetkali, ale ve škole ano, ať už k vůli postavě, školnímu prospěchu, či například ani nevěděli, proč jsou zrovna oni obětí agresora. nebo Dále jsme toto téma ale nerozváděli. O šikaně ve škole náš výzkum není.

6.2.1.3 Dobrý dojem

Kategorie byla nasycena následujícími kódy: vzájemné sympatie (Š17), má to smysl (J24), stejné zájmy (J16), kolegiálnost (J12), hezké vztahy (P29), spřízněná duše (O16).

Tato kategorie nám má přiblížit, jaké vztahy panují vzájemně mezi dětmi, či mezi dětmi a vedoucím vychovatelem kroužku.

Velmi důležitou roli v šikaně hrají vzájemné vztahy, vlastně tu nejdůležitější. Stávají se situace, kdy se z nejlepších kamarádů stanou největší nepřátelé a vzniká nám tím ta nejzákladnější a nejrozšířenější forma šikany – pomluvy.

Naši respondenti jsou ale v úplně jiné situaci. (O16): „*Ano, asi předchozí rok sem začala chodit moje nejlepší kamarádka Terka a s tou si tam teď vždycky tancujeme spolu, povídáme si,...*“ I chlapecká část našich respondentů na tom není jinak. (P28): „*Jak často chodíš do toho nohejbalu? - Chodím tam jednou týdně a to ve čvrtek. A stavují se pro tebe kluci? - Jo ano. A ten vedoucí kroužku je v pohodě? - Ano, to je takový sympaťák a my si s ním rozumíme.*“ Navíc se k sobě umějí ve většině případů chovat slušně. (J11): „*A nebyl jsi někdy svědkem toho, že by se třeba ostatní někomu za něco smáli,...*? - *Ne, takhle si ze sebe srandu neděláme, my víme, že každému to jde jinak, takže ne-e, vůbec.*“ Což nám slovně potvrdila i vedoucí vychovatelka kroužku vaření, který respondent Jáchym navštěvuje. Vedoucí vychovatelka nám sama skutečnost sdělila před začátkem kroužku a před samým zahájením šetření. Dle ní se šikana v kroužcích, kde mají děti stejné zájmy, snad ani dít nemůže. Respondent Šimon, z výtvarného kroužku mluví o své vychovatelce jako o ochotné a příjemné ženě. (Š16): „*Paní vychovatelka je ochotná, příjemná, my ji máme tady všichni hrozně rádi a ona nás.*“

6.2.1.4 Kůl v plotě

Tato kategorie byla nasycena kódy: sám voják v poli (O23), lítost (Š35), sám proti všem (P17), jdi za štěstím (O35).

Tyto kódy nám vypovídají o jednotlivcích, kteří do styku s šikanou osobně přišli.

Respondentka Olga sice uvádí, že v kroužku má svoji příznivou duši, bohužel se s šikanou v tanečním kroužku setkala. Naštěstí se situace zlepšila a Olga agresorům již dokonce

odpustila. (O23): „Myslíš, že u vás v kroužku je ještě někdo v podobné situaci, jako jsi byla ty? - Ted' už ne, my nebo já s Terkou se bavíme víc samy a ostatní holky se mezi sebou bai v pohodě. Takže ne.“ Dle jejích slov a výrazu v řeči bylo opravdu jednoduché rozpoznat, že dívkám zloby z minulosti odpustila a ráda by se s nimi i bavila, pokud by o to dívky měly zájem. Petr uvedl, že do kroužku nohejbalu s nimi chodí spolužák, kterého slovně pošťuchují "jen tak ze srandy". (P16): „...on se baví ještě s jedním klukem, s tím se my moc nebavíme, a oni si o nás říkají taky nějaké kraviny, tak my mu to občas oplácíme. Ale my se s ním bavíme, ale občas se tak štveme navzájem.“

6.2.1.5 Nerozumí závažnosti

Kategorie byla nasycena následujícími kódy: ani slza (P20), záminka se našla (P14), vsugerovaný názor (Š21), nepřenést přes srdce (O9), je to legrace (P7), výsměch (O39). Již při rozhovorech a následném přehrávání si zpětně nahrávku nám neunikla jedna velmi podstatná věc. Děti sice dle jejich slov vědí, co pojem šikana znamená a obsahuje, ale nejsme si tak úplně jisti, zda podstatu chápou. (P10): „My jsme v nohejbalu celkem dobrá parta, myslím si, my se každý s každým bavíme. (P11): „A chodí tam někdo, kdo je šikanovaný třeba ve škole? - Nee, nebo vlastně jenom Libor, ale z toho si utahujeme, že on je takový trošku jiný, ale neděláme si z něho nějak velkou srandu.“ (P13): „Jak jiný? - On je takový, no trošku si většinou věci hodně bere, když řekneme nějaký vtip o něm, jakože jenom tak ze srandy ho prohodíme... (P15): „On si občas dělá srandu z nás, tak my mu to tak lehce oplácíme, no.“ Z toho lze vyvodit, že děti si neumí vyhodnotit závažnost situace. Respondent Petr zprvu uvádí, že v nohejbalu jsou dobrá parta a baví se všichni dohromady. Nakonec se doznává k posměškům k evidentně emočně slabšímu jedinci. Ale jako problém to nebere. Tady je jasný příklad toho, že opravdu ne všichni pojmu šikana rozumí. (P20): „A neplakal třeba k vůli tomu? - Nee, my to myslíme všechno ze srandy, takže se vždy usmíříme.“ Šimon se ve výtvarném kroužku setkal s jinou situací, ale i ta názorně poukazuje na fakt, že v tom děti nemají až tak úplně jasno. (Š18): „Tři roky, za tu dobu jsi se nesešel s šikanou...? - Mmm, zatím nee, jenom jednou vlastně, ale ten kluk hned odešel on byl takový..no trošku..no, jakože myslím si, že kdyby sem chodil dýl, tak měl by asi lehce k tomu jakože šikanovat někoho, protože on byl starší než my, my většinou máme 10 až 11 let o on měl 13, takže nevím a zdál se mi takový...“ Petr, výtvarný kroužek, opět uvádí, že jde jen o legraci. (P7): „...věci v šatně jsme si s klukama schovávali jen tak ze srandy, ale nijak jakože bysme to tam zapomenuli, to ne.“ Pojem šikana zřejmě nepochopily ani dívky

z tanečního kroužku, které se vysmívali respondentce Olze. Nedokázaly se smířit s faktem, že jde Olze, i přes to, jakou má postavu, tanec z celé skupinky nejlépe. (O39): „...a i přes to, že jsi byla lepší, než ony, se ti vysmívaly? - Jo. Takže ony ti takhle dokazovaly tu závist? - Hm, jo.“

6.2.1.6 *Těžko se o tom mluví*

Tato kategorie byla nasycena kódy: obavy (O4), strach (O10), dobrá rada (O13), bolestivá pravda (O37), závist (O40).

Kódy a samotná kategorie se točí kolem jednoho respondenta, respektive respondentky, Olgy. Jako jedinná z dotazovaných zažila šikanování na vlastní kůži. V dotazníku ale neodpovídala popravdě, protože měla obavy z dalších posměšků, kdyby se k šikaně na její osobu, přiznala. (O4): „*Noo, lehce jsem se styděla, protože holky v kroužku si ze mě občas dělaly srandu, že já jsem trošičku pevnější než ony, tak mě s tím občas škádlily.*“ V takovém případě doporučujeme situaci ohlásit dospělému – vedoucímu kroužku, či rodiči. Olga ale za vychovatelkou nešla. (O10): „*Mluvila jsi o tom s vedoucí kroužku? - Bohužel ne, protože jsem se většinou za to styděla a paní vedoucí byla většinou vždycky s náma, takže by to holky slyšely a potom nepotřebovala bych, aby se mi zase smály.*“ Svě matce se ale s problémem svěřila. (O12): „*Ano, řešila jsem to s mamkou.*“ v takových situacích je potřeba dítěti věřit a co nejvíce ho podržet. (O12): „*...jenže ta to moc neřešila, řekla mi, že se s nimi mám nachvíli přestat bavit a zkusit je ignorovat a nakonec to pomohlo, přestaly si mě ony všímat, já jich a teď už je to v pořádku.*“ Situace, kdy dítě přijde za dospělým člověkem a svěří se mu, že se stal nebo je obětí šikany, jsou velmi vzácné. Většinou to dusí děti v sobě, stydí se, bojí se, že jim stejně nikdo neuvěří. Jenomže pokud je forma šikany od agresora k oběti opravdu velmi závažná, nemusí to pro dítě skončit dobře, spadne do těžké deprese, některé děti s myšlenkami na smrt. Proto je velmi důležité nepodceňovat náznaky, změny v chování dítěte, nálady. Nebýt podezřivý, ale ostražitý.

6.2.1.7 *Záliba*

Kategorie byla nasycena následujícími kódy: labutí jezero (O20), přiznej si to (O35), zdárné dokončení předchozího cíle (O32).

Tato kategorie a s ní související kódy pojednává pouze o respondentce Olze a jejím vztahu k jinému kroužku, který navštěvovala a o kterém také mluvila. (O29): „*Jenom jsem chodila na hru na flétnu.*“ Přiznává, že v tomto kroužku se s šikanou nesetkala vůbec,

hodiny hry na hudební nástroj byly totiž vždy po jednotlivcích. Tento kroužek již nenavštěvuje, uvádí, že se naučila ve hře již vše. (O32): „*Ano, já už tam chvilku nechodím, myslím, že od minulého roku, já už jsem v tom dobrá.*“ V tanci je také mimořádně nadaná, ale sama si to nechce přiznat. (O34): „*...no všichni si myslí, že jsem v tom dobrá, ale já si sama sobě tak nepřipadám.*“ Mohly Olgy sebevědomí narušit posměšky od dívek? Je to velmi pravděpodobné. Uvádí, že i přes to, že ji tanec velmi baví, láká ji opět jiný směr (O36): „*...víc mě to teď táhne k tomu uměleckému, třeba něco jako ta flétna, tak nevím.*“ Má snad Olga strach, že by se mohla opět stát v tančném kroužku středem posměšků a proto volí alternativu kroužku po jednotlivcích? Dle dostupných informací se velké procento dětí nikdy s faktem, že se staly obětí šikany nesmíří a stále v nich plápolá plamínek obav a strachu.

6.2.1.8 Školní láska

Tato kategorie byla nasycena kódy: respekt (O28), chvalitebný prospěch (O26), praxí do praxe (J22), mezitřídní přátelství (Š26), informovanost (Š14), vědomí (Š13). Do této kategorie jsme zařadili kódy, které se nějakým způsobem dotýkají školního zařízení. Ať už jde o přátelství školní spojené s přátelstvím v kroužku (Š25): „*Jooo, skoro všechny holky jsou z béčka, jako kdyby z mé třídy a jenom s Adamem se setkáváme o přestávkách, protože my máme občas dovoleno jít o velké přestávce ven na školní dvůr a tam hraje hry a bavíme se.*“ Nebo jde o rozdílné chování některých jedinců ve škole a v kroužku, v tomto případě máme na mysli dívky, které v kroužku tanečním šikanovaly respondentku Olgu. (O26): „*...v pohodě, ve škole jsem hodně prospěšná, mám maximálně dvojky aj ve škole holky, které si ze mě utahovaly, nejsou ta úspěšné jako já, ale zase ve škole si ze mě neutahují.*“ Vysvětluje si to tím, že je většinou i o přestávkách ve třídě přítomen třídní učitel, ze kterého mají děti respekt (O28) „*...protože náš třídní učitel je skoro vždycky s námi ve třídě, tak jsem v klidu.*“ Pojďme poukázat i na fakt, že ve škole kladou důraz na informovanost a prevenci šikany (Š13): „*...ano, aj jsme měli ve škole s paní učitelkou a paní zástupkyní sezení a říkali nám o tom, že šikana je špatná, že když budeme svědkem, že bysme to měli hned nahlásit.*“ Respondenti již během dotazníkového šetření slovně uváděli, že informovanost ve škole na téma šikana je na vysoké úrovni. Různé přednášky či létáčky jsou těmi prostředky, které dětem přináší informace jak postupovat, když se stanou obětí šikany či svědkem šikany.

6.2.2 Shrnutí

Touto formou polostrukturovaného rozhovoru jsme se snažili hlouběji podložit fakta, která nám vzešla z prvotního dotazníkového šetření.

V rámci kategorie **Pohlazení po duši** jsme zjišťovali, zda se šikana ve volnočasových zařízeních, respektive kroužcích, ve kterých jsme výzkum prováděli, vyskytuje. Ve většině případů nám respondenti potvrdili výsledky dotazníkového šetření. Dotazovaní respondenti z řad chlapců uváděli, že v kroužcích mají dobré vztahy s ostatními a s šikanou, jako takovou, se nesečkali. Fungují zde opravdu velmi dobré vztahy mezi dětmi, dokonce si i mezi sebou pomáhají. Připouští, že se s šikanou možná setkali, ale jen z doslechu. To vede ke kategorii **Netýká se mě to**, kdy si chlapci vzpomněli na příklady šikany, které se k nim dostaly, ale to se dělo na půdě školy. Nejednalo se ani o jejich spolužáky, byli to příběhy agresorů a obětí z vyšších ročníků. Všechno tohle na nás působí a zdá se dělá **Dobry dojem**, z výpovědí jsme se dozvěděli, že velmi dobře fungují i vztahy mezi dětmi a jejich vychovateli v kroužcích. Nabité zkušenosti či vědomosti děti dokonce zužitkují i v reálném životě, příklad výpovědi respondenta z kroužku vaření. Jiní v kroužku najdou své nejlepší kamaráda, takzvané spřízněné duše, se kterými čelí proti všemu a všem. Než spřízněné duše ale našly, byli na všechno sami jako **Kůl v plotě**. Čelili posměškům druhých, vedli v sobě svůj vnitřní boj. Například respondentka Olga, která navštěvuje taneční kroužek, se nesečkala ani své vedoucí, měla strach, že by se to mohly dozvědět nesprávné osoby a ještě víc ji ubližovat. Možná i proto to teď Olgu táhne k jiné činnosti, k takové, kterou bude navštěvovat jako jednotlivce a nebude muset mít obavy. Děti totiž kolikrát **Nerozumí závažnosti**, neumí si situaci reálně vyhodnotit. Kluci schovávání věcí v šatnách neberou jako šikanu, dokonce se velmi baví nad tím, když sledují oběť, jak je bezradná při svém hledání. Neberou to jako šikanu z jednoho prostého důvodu – oni si tyto incidenty navzájem většinou oplácejí. Tedy pokud se jedná o „silnější“ jedince. Ti „slabší“ mají smůlu. Možná jen nechtějí věci oplácet, protože jsou slušně vychovaní a vědí, co je správné a co ne. Jenomže tihle jedinci, pokud nic na svou obranu neudělají, budou středobodem agresorů pořád. Závist není dobrá vlastnost, a pokud se jedná o tu dívčí, je to ještě horší. Posměšky, úšklebky, dokonce i nadávky jsou schopny směřovat na konto osoby, která je v něčem lepší, než-li ony. **Těžko se o tom mluví** dětem, které takové situace zažívali nebo zažívají. Mají pocit, že když se svěří kompetentní osobě – učiteli, vychovateli, rodičům, a ti začnou situaci řešit, ještě si tím přitíží. Proto to většina obětí dusí v sobě. Mlčky trpí a čekají, až to skončí. Pokud to tedy někdy skončí. Mají pocit

méněcennosti, nechtějí se ponížovat před druhými, ikdyž vědí, že by jim mohli pomoci. Veškeré informace, o tom jak postupovat mají, jsou informovaní. O **Školní lásce** se zatím nikdo nezmínil, ovšem o silném přátelství, která fungují nejenom v okruhu třídy, ale i mezi třídami, nám děti pověděly. Ve škole funguje zřejmě přísnější režim, ti, kteří se stali agresory v kroužku si nedovolí v šikaně pokračovat i ve škole, stoprocentně ale tahle rovnice funguje i naopak. I přes všechny dobré a zlé věci si dotazované děti v kroužku našly **Zálibu**. Nikdo do něj nechodí s donucením, vždy se na hodinu těší. Protože když věc dělají rádi, jsou šťastní. Někteří zdárně dokončí pomyslnou metu a mají pocit, že naučili vše a splnili vše, co od nich bylo požadováno a naplnila se jejich očekávání a chtějí se posunout dál. Zakusit něco nového.

7 SHRNUÍ VÝSLEDKŮ KVANTITATIVNÍHO A KVALITATIVNÍHO VÝZKUMU

Cílem výzkumné části bylo zjistit, zda se šikana ve volnočasových zařízení pro děti a mládež vyskytuje.

Z dotazníkového šetření jsme získali mírně zkreslená data. Sice vyšel stoprocentně jasně a to tak, že se šikana nevyskytuje, hlubší zkoumání polostrukturovaným rozhovorem tato data vyvrátilo. Možná to zapříčinil věk respondentů, ve kterém ještě nepovažují toto zkoumání a informace, které do dotazníku uvedou, za důležité. Vedoucí těchto kroužků nejsou z větší části pedagogickými pracovníky, jsou to lidé, kteří tuto záslužnou činnost mnohdy dělají ve svém volném čase. Při dotazování mluveným slovem k této problematice i jich samotných uváděli, že si šikany mezi svými svěřenci nevšimli. Jedna vedoucí však uvedla, že kontrola ze školní inspekce si skryté šikany v jednom z kroužků všimla. Uvedla, že se tato situace stala ve výtvarném kroužku a agresorem byla dívka, která ostatním rozkazovala, například jakou barvu mají použít, či jaký materiál mají použít. Nikdo z dětí to ale jako šikanu nebral. Nebrala to tak ani vedoucí kroužku, která dívku popisuje jako takovou, která se s vůdcovskými sklony již narodila.

Naopak kvalitativní výzkum formou polostrukturovaných rozhovorů nám dovolil do této problematiky proniknout hlouběji. Ze získaných informací nám vzešly dva pojmy: VEDĚT, co šikana znamená ale také VĚDĚT, že není dobré ji páchat. Například dívky, které v dotazníku uvedly, že se s šikanou v kroužku nesetkaly, byly označeny jednou z dotazovaných za agresorky. Tato dotazovaná se stala obětí jejich posměšků a narážek. Dále pak dotazovaní respondenti z řad chlapců, také do dotazníkového šetření uvedli, že se s šikanou v kroužku nesetkali, ale v rozhovoru se přiznají k vysmívání se druhému chlapci.

Je velmi obtížné získat z respondentů tohoto věkového rozmezí nějaká konstruktivní data. Důležitou prevencí jsou dobré vztahy mezi dětmi v kroužku. Tomu z velké části může pomoci sám vedoucí. Měl by dětem jasně definovat možné formy šikany a velmi detailně monitorovat situaci mezi dětmi a včas zakročit. Dále tomu může pomoci spolupráce s okresním metodikem prevence, který zprostředkovává aktuální informace o šikaně. Metodik prevence se snaží dětem poskytnout zážitkový program ve stejných časových intervalech a dále tak, aby děti prevence bavila a byla nenásilná.

ZÁVĚR

Touto bakalářskou prací jsme se snažili poukázat na to, jak nebezpečným sociálně-patologickým jevem šikana je. Zmíníme zde poslední výzkumy, které ukazují, že na našich školách prošlo šikanou 41 % dětí, bohužel takové výzkumy neexistují ve volnočasových zařízeních.

Je nadmíru důležité, aby se této problematice věnovalo dostatek pozornosti, jinak hrozí, že se počet agresorů či obětí bude narůstat. Pokud nad touto „chorobou“ budeme přivírat oči, způsobíme tím, že agresori zůstanou bez trestu a oběť si ponese po zbytek života pocit křivdy a nespravedlnosti.

Zkusme se zamyslet nad tím, kde se u dětí bere tolik agrese. Jednou z největších a nejvýznamnějších příčin agresivního chování je mediální násilí (televize, tisk). Toto agresivní chování shlédnuté v televizi může posluhovat jako vzor k napodobení. Časté sledování násilí na televizních obrazovkách upevňuje přesvědčení dětí, že je agrese povolena (normální) a mohou se za pomoci ní řešit konflikty. Je víc než jasné, že násilí shlédnuté v televizi přispívá k růstu agrese jedince, ale i faktory s ní spojené, ať už jde o negativní zážitky, kterými prošel jedinec v průběhu svého vývoje, nebo rodina, nebo společenské prostředí.

Nejdůležitější pro děti a jejich rodiče je, aby žili v souznění plného porozumění, lásky a bezpečí.

Šikanu lze při dobré a pevné vůli značně omezit. Jsou známé a z části již i u nás vyzkoušené řady prostředků, které mohou použít jednak pedagogové a vychovatelé, jednak rodiče, aby se škola či volnočasové zařízení staly místem, kde je naplňováno právo dětí žít v bezpečí a svobodě tak, aby zde mohla být skutečná dílna lidskosti.

Při zpracování mé práce jsem získala množství praktických i teoretických poznatků, které bych si ráda rozšiřovala i nadále, a ráda bych je využila v mém možném budoucím zaměstnání.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. BENDL, S., Prevence a řešení šikany ve škole, Praha : ISV nakladatelství, 2003. ISBN 80-86642-08-9
2. ELLIOTOVÁ, M., Jak ochránit své dítě, Praha : Portál, 1995, ISBN 80-7178-034-0
3. FIELDOVÁ, M. E., Jak se bránit šikaně: praktický rádce pro děti, rodiče, učitele, 1. vydání Praha : EUROMEDIA GROUP, k. s. – IKAR. 2009 ISBN 978-80-249-1176-2
4. HOFBAUER, B., Děti, mládež a volný čas, 1. vydání Praha : Portál, 2004, ISBN 80-7178-927-5
5. CHRÁSKA, M., 2. vydání Praha : Grada Publishing, 2016, ISBN 978-80-247-5326-3
6. KLIMEŠ, L., Slovník cizích slov. 6. vydání Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1998, ISBN 978-80-7235-446-7
7. KOHOUTEK, R., A KOL., Základy pedagogické psychologie, Brno : Akademické nakladatelství CERM, s.r.o., 1996, ISBN 80-85867-94-X
8. KOLÁŘ, M., Bolest šikanování, 2. vydání Praha : Portál, 2001, ISBN 80-7178-513-X
9. KOLÁŘ, M., Nová cesta k léčbě šikany, 1. vydání Praha : Portál, 2011, ISBN 978-80-7367-871-5
10. LANGMAIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D., Vývojová psychologie, 2. vydání Praha : Garda Publishing, a. s. 2007. ISBN 80-247-1284-9
11. MARTIN, M., WALTMANOVÁ-GREENWOODOVÁ, C., ED., Jak řešit problémy dětí se školou, 1. vydání Praha : Portál, 1997, ISBN 80-7178-125-8
13. MARTÍNEK, Z., Agresivita a kriminalita školní mládeže, 1. vydání, Grada Publishing, a. s., 2009, ISBN 978-80-247-2310-5
14. MATTHEWS, A., Stop šikaně!, 1. vydání BAROQUE PARTNERS s.r.o., 2015, ISBN 978-80-87923-06-1
15. PETRÁČKOVÁ, V., KRAUS, J., Akademický slovník cizích slov. II. díl, L – Ž. Praha : Academia, 1995. ISBN 8020004971
16. PREKOPOVA, J., Malý tyran, Praha : Portál, 1993. ISBN 80-85282-56-9

17. ŘÍČAN, P., Agresivita a šikana mezi dětmi, Praha : Portál, 1995, ISBN 80-7178-049-9
18. ŘÍČAN, P., JANOŠOVÁ, P., Jak na šikanu, 1. vydání Praha : Grada Publishing, a. s., 2010, ISBN 978-80-247-2991-6
19. ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K., A KOL., Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách, 1. vydání Praha : Portál, 2007, ISBN 978-80-7367-313-0
20. VÁGNEROVÁ, K., A KOLEKTIV, Minimalizace šikany – praktické rady pro rodiče, 2. vydání Praha : Portál, 2011, ISBN 978-80-7367-912-5
21. VÁGNEROVÁ, M., Psychopatologie pro pomáhající profese, Praha : Portal, 2006. ISBN 80-7178-496-6
22. VANÍČKOVÁ, E., Cesta za poznáním šikany, šikanování mezi dětmi, Praha - Jakub Mrázek, 2002. ISBN 80-238-9448-X

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

apod. a podobně

ed. editor

např. například

popř. popřípadě

s. strana

Sb. sbírka

tzn. to znamená

tzv. tak zvaný/á

SEZNAM OBRÁZKŮ

Graf č. 1 Pohlaví.....	43
Graf č. 2 Charakter kroužku.....	44
Graf č. 3 Spokojenost v kroužku.....	47

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1 Účastníci výzkumu.....	44
-------------------------------------	----

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Dotazník ke kvantitativnímu výzkumu

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

DOTAZNÍK

Dobrý den, ahoj milé děti.

Jmenuji se Nikola Křížková, bydlím ve Vracově a momentálně studuji vysokou školu ve Zlíně a mým studijním oborem je sociální pedagogika.

Pomůžete mi prosím s vyplněním níže psaného dotazníku?

Vaše odpovědi jsou anonymní, nikde nebudou zveřejněny a poslouží pouze k statistickým účelům vypracování mé práce. Na vyplnění máte neomezený čas, odpovídejte popravdě.

Kroužkujte hvězdičky

- Otázka č. 1** Jsem (zakroužkuj): * dívka *chlapec
- Otázka č. 2** Je mi _____ let (doplň)
- Otázka č. 3** Chodím do (zakroužkuj): * sportovního kroužku
*společenského kroužku (společenské hry)
* modelářského kroužku (a další ruční práce)
- Otázka č. 4** Jsem v kroužku spokojený/á (zakroužkuj):
* ano, chodím velmi rád/a
* jak kdy, někdy se mi chce, někdy nechce
* nejsem spokojený/á, chodím, protože to chtějí rodiče
- Otázka č. 5** Vedoucí kroužku je přítomen/a (zakroužkuj): * po celou dobu kroužku
* odskakuje si pryč

Otázka č. 6 Obsazenost našeho kroužku je (zakroužkuj): * vyšší počet dívek
* vyšší počet chlapců
* počet dívek i chlapců je
vyrovnaný

Otázka č. 7 Pokud jsem se s šikanou setkal/a, agresorem (ten, co šikanuje) byl/a
(zakroužkuj): *většinou dívka *většinou chlapec * nesetkal/a jsem se s
šikanou
*/jestliže jsi zaškrtnl/a možnost „nesetkal/a jsem se s šikanou“ v dotazníku již
nepokračuj/*

Otázka č. 8 A obětí byl/a (zakroužkuj): *dívka *chlapec

Otázka č. 9 Setkal/a jsem se s šikanou (dále zakroužkuj s jakou šikanou ses v kroužku
setkal/a a na číselné stupnici od 1 do 5 vyznač, jak moc je pro tebe problém závažný, když
číslo 1 je nejlehčí forma šikany a číslo 5 ta nejzávažnější)

- * pomluvy, sprosté nadávky 1 2 3 4 5
- * podkopávání nohou 1 2 3 4 5
- * vysmívání se druhému, slabšímu 1 2 3 4 5
- * brání osobních věcí a následné schování 1 2 3 4 5
- * kopání do druhého 1 2 3 4 5
- * jiné (vypiš) _____ 1 2 3 4 5

Otázka č. 10 Pokud jsem se s šikanou setkal/a a setkávám, děje se to (zakroužkuj):

- * pokaždé, když jsme v kroužku
- * jen občas
- * stalo se to pouze jednou za školní rok

Otázka č. 11 Pokud jsi byl/a svědkem šikany, zastal/a ses oběti? (zakroužkuj):

- * ano, zastal/a
- * ne, nezastal/a, měl/a jsem strach z agresora
- * ne, nezastal/a, nevěděl/a jsem jak reagovat
- * ne, nezastal/a, ale ohlásila jsem situaci dospělé osobě

Otázka č. 12 Byl/a jsi někdy obětí šikany? (zakroužkuj):

* ne, jsem v pohodě, nikdo si na mě nic nedovolil

* ano, ale nikomu jsem se nesvěřil/a

* ano, svěřil/a jsem se vedoucímu kroužku

* ano, svěřil/a jsem se rodičům

* ano, svěřil/a jsem se kamarádovi/kamarádce

Otázka č. 13 Pomohlo, když jsem se svěřila dospělé osobě? (zakroužkuj):

* ano, agresor dostal vynadáno a už si na nikoho nedovolil

* nepomohlo, dospělý sice zakročil, ale agresor šikanuje dále

* ne, dospělý nijak nezakročil, takže agresor šikanuje dále

DĚKUJI ZA TVŮJ ČAS PŘI VYPLNĚNÍ DOTAZNÍKU